

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1956

ANDRA KAMMAREN

Nr 6

10 — 15 februari

Debatter m. m.

Tisdagen den 14 februari

	Sid.
Svar på frågor av:	
herr Braconier ang. vidtagna åtgärder med anledning av 1954 års skolmåltidsutredning	4
herr Svensson i Vä ang. tidpunkten för beslut om riksväg 1 på sträckan Huskvarna—Gränna	6

Onsdagen den 15 februari

Svar på interpellationer av:	
herr Jansson i Kalix ang. isbrytarberedskapen samt av fru Sandström ang. vissa maskinskador på statsisbrytaren Thule	8
herr Edström ang. den inverkan bristen på tekniker inom landet kan ha för våra möjligheter att i framtiden hävda oss i den internationella konkurrensen på exportmarknaden	15
Lånefonden för bostadsbyggande	20
Sommartidstjänstgöringen inom statsförvaltningen m. m.	24
Granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning	37
Interpellationer av:	
herr Svensson i Krokstorp ang. åtgärder för att vid behov snabbt kunna undsätta skärgårdens befolkning i krissituationer	42
herr Christenson i Malmö ang. åstadkommande av ett enklare och mera lättförståeligt språk i deklara-tionsblanketter	42
fru Sandström ang. rätt för kommun att bistå municipalsamhälle inom kommunen med bidrag eller lån för lösande av dess vatten- och avloppsfråga	43

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 15 februari

	Sid.
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 13, om anslag till oförutsedda utgifter . . .	20
— nr 16, ang. utgifter å tilläggsstat II (socialdepartementet)	20
— nr 17, ang. utgifter å tilläggsstat II (kommunikationsdepartementet)	23
— nr 19, ang. utgifter å tilläggsstat II (ecklesiastikdepartementet)	23
— nr 21, ang. utgifter å tilläggsstat II avseende vissa anslag till statens skol- och yrkeshem på Salbohed m. m.	23
— nr 22, ang. utgifter å tilläggsstat II avseende vissa anslag till alkoholistvård m. m.	23
— nr 23, ang. stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1956/57	23
— nr 24, ang. fortsatt disposition av vissa äldre anslag	24
— nr 25, ang. befrielse från ersättningskyldighet till kronan	24
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 1, om ändrad lydelse av 2 § lagen den 4 mars 1955 i anledning av Sveriges anslutning till de internationella fördragen angående godsbefordran å järnväg samt ang. befordran å järnväg av resande och resgods	24
— nr 2, ang. fortsatt giltighet av lagen den 21 december 1949 med särskilda bestämmelser om utskrivning från sinnessjukhus	24
— nr 3, ang. fortsatt giltighet av lagen den 29 juni 1945 om återställande av viss från ockuperat land härrörande egendom, m. m.	24
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 1, om ändring av 6 § familjebidragsförordningen den 29 mars 1946	24
— nr 2, rörande ratifikation av en konvention mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge om social trygghet	24
— nr 3, ang. ändring i bidragsförskottslagen den 11 juni 1943 (nr 382)	24
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 14, ang. för flera huvudtitlar gemensamma utgifter	24
— nr 15, ang. utgifter å tilläggsstat II (försvarsdepartementet)	37
— nr 20, ang. utgifter å tilläggsstat II (handelsdepartementet)	37
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 7, ang. ändrad lydelse av 2 § förordningen den 12 februari 1943 om kupongskatt	37
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 4, ang. granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning	37
— nr 5, ang. granskning av militieombudsmannens ämbetsförvaltning	41
— nr 6, om fortsatt giltighet av lagen den 21 mars 1952 med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål	41
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition ang. utgifter å tilläggsstat II (jordbruksärenden)	42

Fredagen den 10 februari

Kl. 14.00

§ 1

Justerades protokollet för den 3 innevarande februari.

§ 2

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Civilingenjör Carl Schmidt är på grund av inflammation i näsans bihålor samt luftrörskatarr oförmögen till arbete t. o. m. 20 februari 1956, vilket härmed intygas.

Göteborg 9 februari 1956

Erik Bergström

Leg. läkare

Kammaren beviljade herr Schmidt ledighet från riksdagsgöromålen från och med den 9 till och med den 20 innevarande månad.

§ 3

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 13, 16, 17, 19 och 21—25, första lagutskottets utlåtanden nr 1—3 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 1—3.

§ 4

Föredrogs den av fru *Ewerlöf* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående den pågående utredningen av frågor rörande djurplågeri.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtanden: nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts i

statsverkspropositionen gjorda framställningar under Utgifter å driftbudgeten, För flera huvudtitlar gemensamma frågor, jämte i ämnet väckta motioner, nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde, och

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

bevillningsutskottets betänkande nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 2 § förordningen den 12 februari 1943 (nr 44) om kupongskatt;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av verkställd granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning,

nr 5, i anledning av verkställd granskning av militieombudsmannens ämbetsförvaltning, och

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 21 mars 1952 (nr 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56, såvitt propositionen avser jordbruksärenden.

§ 6

Anmäldes, att Kungl. Maj:ts proposition, nr 57, angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag

under fjärde huvudtiteln m. m. tillställts kammaren.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 14.02.

Denna proposition bordlades.

In fidem
Gunnar Britth

Tisdagen den 14 februari

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollet för den 8 innevarande februari.

§ 2

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Riksdagsman herr Per A. Johnsson, Kastanjegården, Mörrum, vårdas sedan den 31/1 1956 å med. avdeln. vid Karlshamns lasarett för *allergisk sjukdom* och är på grund av denna sjukdom oförmögen att delta i riksdagens arbeten under tiden 12/2—18/2 1956, vilket härmed på heder och samvete intygas.

Karlshamn å länslasarettet den 10/2 1956

I tjänsten
T. Nordmark
Leg. läk.
Lasarettsläkare

Härmed intygas, att riksdagsman Erik Severin, Gävle, på grund av brott på vänster överarm är oförmögen att delta i riksdagsarbetet tillsvidare under två veckor.

Erik Landelius
bitr. las.läkare

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr Johnsson i Kastanjegården under tiden den 12—den 18 innevarande månad samt herr Severin i Gävle från och med den 11 februari tills vidare.

Herr talmannen meddelade, att herr Bergström, som vid kammarens sammanträde den 10 nästlidna januari med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgöromålen, denna dag intagit sin plats i kammaren.

§ 3

Svar på fråga ang. vidtagna åtgärder med anledning av 1954 års skolmältidsutredning

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Braconier har frågat mig, om jag vill ge andra kammaren en redogörelse för vilka åtgärder som vidtagits med anledning av 1954 års skolmältidsutredning.

Utredningen överlämnade sitt betänkande till mig den 2 maj 1955. Några dagar senare remitterades det till ett antal myndigheter samt kommunförbunden och vissa personalförbund. Efter remissbehandlingen togs under hösten 1955 vissa kontakter med personalens organisationer. Vid lämplig tidpunkt kommer personalorganisationerna att kallas till närmare överläggningar i frågan.

Härpå anförde:

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för ecklesiastik-

Svar på fråga ang. vidtagna åtgärder med anledning av 1954 års skolmåltidsutredning

departementet få framföra mitt tack för svaret. Det gav egentligen inte mycket besked om hur statsrådet för närvarande ser på denna fråga, som ju har skapat ganska stor vantrivsel i skolarbetet för lärarna. Skolöverstyrelsen har för övrigt i ett remissuttalande angående denna utredning framhållit, att statsbidragen till kommunerna bör utgå även när lärare icke har vakthållning vid skolmåltider.

Riksdagen har två gånger behandlat denna fråga. Riksdagsbeslutet har i vissa kommuner tolkats så, att det inte behöver vara lärare som vaktar vid skolmåltiderna, medan enligt en annan tolkning lärarna skulle vara skyldiga att vakta. I den utredning som ecklesiastikministern tillsatte framhöll några reservanter det önskvärda i att man härvidlag gav så stor frihet som möjligt åt lärarnas ro. Jag tror att detta är viktigt av många skäl, ty lärarna åtar sig frivilligt så pass många uppdrag, som inte på något sätt kan anses tillhöra deras tjänstgöringsskyldighet. Jag tror det vore olyckligt om frågan löstes så, att lärarna kände sig stå inför ett diktat. Spörsmålet kan visserligen för en del kanske inte synas särskilt betydelsefullt, men jag tror att det i själva verket är av stor vikt att lärarna inte känner vantrivsel. De bör ha klarhet i vad deras tjänstgöring ålägger dem.

I denna 1954 års utredning framhölls det önskvärda i att lärarna efter en vakthållning vid skolmåltid fick möjlighet till avkoppling. Som skolmåltidsverksamheten är ordnad i en del städer ställs det uppenbarligen utomordentligt stora krav på den vaktande i vad gäller att hålla ordning på barnen. Det är ingen tvekan om att det understundom, särskilt i de stora städerna, nästan ligger utanför deras förmåga att se till att skolmåltiderna får den pedagogiska betydelse, som man allmänt på sina håll avsett och som riksdagen — vid

senaste tillfället dock med knappare majoritet — förmodligen ansåg att skolmåltiderna skulle ha.

För min del vill jag ge uttryck åt den uppfattningen, som också kommit till uttryck från en rad pedagoger, att tillsynen vid skolmåltiderna inte alls har någon pedagogisk karaktär, utan att det huvudsakligen blir fråga om god ordning och disciplin. Därvidlag går emellertid meningarna isär. Jag tror att man på lärarhåll väntar att snart få en lösning av denna fråga och att dessutom få så klara bestämmelser, att det fastställs att statsbidrag utgår till kommunerna även när andra än lärarna ombesörjer denna tillsyn.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Jag är givetvis också angelägen om att denna fråga skall kunna lösas. Utredningens förslag innehåller ju, såsom den ärade interpellanten också pekat på, ett flertal uppslag, och alla dessa skall självfallet prövas vid den fortsatta behandlingen av ärendet.

Jag menar därför, att man kan hoppas på en uppgörelse i samförstånd. Men det har visat sig vara vissa svårigheter förknippade med de förhandlingar som signalerats, och man har haft anledning tro, att de inte skulle bli så alldeles lätta att genomföra. På grund av den arbetsbelastning som rått i kanslihuset och då inte minst i civildepartementet, som skall sköta dessa förhandlingar, har frågan tyvärr ännu inte kommit upp till en ordentlig diskussion. Man kan beklaga detta, men jag hoppas i alla fall för min del, att det inte skall dröja alltför länge innan dylika förhandlingar kommer i gång, så att man därvid kan pröva kommitténs olika uppslag.

Det är, herr talman, den ståndpunkt jag anser man bör inta i dagens läge.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4

Svar på fråga angående tidpunkten för
beslut om riksväg 1 på sträckan
Huskvarna—Gränna

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet HJALMAR NILSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Svensson i Vä har frågat mig, hur snart beslut kan förväntas om riksväg 1 på sträckan Huskvarna—Gränna.

För utbyggnad av den del av riksvägnätet, varom här är fråga, har man tidigare undersökt och utrett i stort sett tre alternativa plansträckningar, som alla i huvudsak följer den befintliga vägen inne i landet. I anledning av framställningar från bl. a. länsvägsnämnden i Jönköpings län har Kungl. Maj:t förra året anbefallt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att skyndsamt och med anlitande, där så befanns möjligt och lämpligt, av fotogrammetiska metoder låta upprätta preliminär arbetsplan för vägens ombyggnad med en sträckning i stort sett utmed stranden av Vättern. Det skulle åligga styrelsen att till Kungl. Maj:t ingiva arbetsplanen jämte utlåtande häröver.

Efter vad jag inhämtat från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen är det hittills framkomna resultatet av den nya utredningen nu föremål för behandling inom styrelsen. Styrelsen räknar med att kunna redovisa utredningen i dess helhet för Kungl. Maj:t i vår.

Sedan det i samband därmed slutgiltigt bestämts, vilken av de fyra alternativa sträckningarna som lämpligen bör väljas, återstår att upprätta och fastställa fullständig arbetsplan. Detta kommer att ta viss tid, varför det icke torde bli möjligt att påbörja vägarbetena förrän tidigast i slutet av detta år.

Ombyggnaden av denna väg bjuder på många alls icke lättlösta avvägningsproblem. Med hänsyn till vägens stora betydelse för den genomgående långväga trafiken anser jag det emellertid mycket angeläget, att vägföretaget kom-

mer i gång så fort som möjligt. Jag kommer därför också att understödja en skyndsam handläggning av ärendet.

Vidare anförde:

Herr SVENSSON i Vä (bf):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Hjalmar Nilson för svaret på min fråga, när beslut kan väntas om riksväg 1 på sträckan Huskvarna—Gränna.

Det har ju varit ett mycket långt dröjsmål, vilket är att beklaga. Anledningen till att det dröjt så länge med ett avgörande i denna viktiga fråga är väl framför allt de olika uppfattningarna om vilken sträckning riksettan i denna del skall ha.

De olägenheter som orsakats av det långa dröjsmålet är emellertid mycket stora, både för bygdens befolkning och för trafikanterna i allmänhet. Det största antalet trafikolyckor på riksettan är tyvärr lokaliserat just till denna sträcka, och det beror på att trafikförhållandena där är alldeles särskilt besvärliga. Inte minst detta faktum talar klart för att frågan bör lösas så snart det över huvud taget är möjligt. Ett snabbt beslut avvaktas med mycket stort intresse i vida kretsar.

Utan att här ta upp någon som helst diskussion om de olika alternativens lämplighet för vägsträckningen vill jag framhålla, att sträckningen utmed Vätternstranden, den s. k. Vätternleden, synes mig vara inte bara den billigaste utan även ur många andra synpunkter den mest ändamålsenliga lösningen. Vid de kontakter som jag haft med orsbefolkningen har det tydligt framgått, att detta alternativ har de största sympatierna i den bygd, som närmast berörs av vägsträckan.

Men hurudan sträckningen än blir är det viktigaste dock att arbetet med iordningställandet av vägen kommer i gång så fort som möjligt. Herr statsrådet framhåller mycket riktigt i sitt svar, att ombyggnaden av vägen bjuder på många svårlösta problem. Jag noterar

Svar på fråga angående tidpunkten för beslut om riksväg 1 på sträckan Huskvarna
—Gränna

med tacksamhet, att statsrådet visat sitt intresse för en lösning av frågan, och jag vill uttala den förhoppningen, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och herr statsrådet gemensamt skall till det allra yttersta anstränga sig för att bringa saken i hamn.

Det skulle vara av intresse att få höra, hur herr statsrådet har tänkt sig att så snart som möjligt åvägabringa en lösning.

Herr statsrådet HJALMAR NILSON:

Herr talman! Vad vi här har att göra är att avvakta väg- och vattenbyggnadsstyrelsens besked. Innan det kommer, ligger inte detta ärende på Kungl. Maj:ts bord. Om ärendet vill jag utöver detta bara påpeka, att jag är helt övertygad om att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen arbetar så intensivt som över huvud taget är möjligt med att bearbeta det material, som nu har samlats, och väga de synpunkter, som har förebragts, för att kunna ta ställning till ärendet.

När ärendet sedan är färdigbehandlat av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen skall det ställningstagande, som där-efter möjligen kan ankomma på regeringen, göras utan onödiga dröjsmål. Jag hoppas därför, att frågan ganska snabbt skall kunna komma till ett slutligt avgörande.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts på bordet lig-gande proposition, nr 57, angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag under fjärde huvudtiteln m. m.

§ 6

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 14, 15 och 20,

bevillningsutskottets betänkande nr 7, första lagutskottets utlåtanden nr 4—6 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 2.

§ 7

Anmälades, att följande Kungl. Maj:ts propositioner tillställts kammaren, nämligen

nr 58, angående godkännande av av-tal om fortsatt drift av Institutet för konserveringsforskning, m. m.,

nr 60, angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag,

nr 61, med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1956/57, och

nr 62, med förslag till förordning angående omreglering av vissa ersättningar på grund av statsunderstödd olycksfallsförsäkring för fiskare, m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 8

Anmälades, att till herr talmannen under sammanträdet avlämnats en motion, nr 645, av fröken Höjer och herr von Friesen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 55, angående anslag för budgetåret 1956/57 till avlöningar vid karolinska sjukhuset.

Denna motion bordlades.

§ 9

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr Hagberg under tio dagar från och med innevarande dag.

§ 10

Justerades ett protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-efter kl. 16.18.

In fidem

Gunnar Britth

Onsdagen den 15 februari

Kl. 14.00

§ 1

Svar på interpellationer ang. isbrytarberedskapen och vissa maskinskador på isbrytaren Thule

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, erhöll på begäran ordet för att i ett sammanhang besvara

- a) herr Janssons i Kalix interpellation angående isbrytarberedskapen; och
- b) fru Sandströms interpellation angående vissa maskinskador på isbrytaren Thule.

Svaret hade före sammanträdet i stencilerad form tillställts kammarens ledamöter, och herr statsrådet Lange uppläste nu detsamma, som var av följande innehåll:

Herr talman! Herr Jansson i Kalix har frågat mig

1) om jag anser att isbrytarberedskapen i höstas varit vad den borde ha varit,

2) om inte så var fallet, var felet låg och hur en upprepning för framtiden skall undvikas, samt

3) om jag är beredd att i en nära framtid förelägga riksdagen förslag om byggandet av isbrytarfartyg för de nordligaste handels- och industrihamnarna med en sydligaste stationsort exempelvis i Sundsvall.

Vidare har fru Sandström frågat mig

1) om jag är i tillfälle att lämna en redogörelse för de närmare omständigheterna kring isbrytarfartyget Thules maskinskador, samt

2) vilka de skäl var, som föranledde Thules färd till Helsingfors i november 1955 och i vilken utsträckning Thules reparationer fördröjdes av denna färd.

Då interpellationerna avser samma

sak har jag funnit det lämpligt att besvara dem i ett sammanhang.

I anledning av fru Sandströms frågor vill jag framhålla följande. Thules huvudmotorer undergick på grund av särskilt åtagande från motorleverantörens sida under tiden juni—oktober 1955 en s. k. fullständig garantibesiktning. Detta innebar, att Thules tre huvudmotorer i närvaro av en av motorleverantörens montörer i vissa delar helt nedmonterades för kontroll och justering. Därvid upptäcktes, att ett vattenläckage uppstått vid en av cylindrarna i den ena motorn. Då leverans av färdiga reservdelar kunde ske snabbt blev skadan omgående reparerad. Skadan antogs vid fortsatta undersökningar under senare delen av oktober vara en engångsföreteelse. Vid provtur den 7—9 november med Thule upptäcktes emellertid ytterligare ett liknande vattenläckage vid en cylinder i samma motor. Då nya reservdelar till den skadade cylindern denna gång icke kunde levereras omedelbart, ansågs hinder icke föreligga för Thule att företaga den angivna resan till Helsingfors. Det bör betonas, att Thules iordningställande därigenom icke på något sätt fördröjdes. Framhållas bör också, att skälet till Thules resa till Helsingfors var att man ansåg det önskvärt att konstruktörspersonal och arbetare på det finska varv, som bygger det av riksdagen förra året beslutade isbrytarfartyget Oden, bereddes tillfälle att genom besiktning av Thule få kännedom om vissa enligt svensk standard utförda konstruktioner av speciellt Thules skrov, enär Oden i dessa detaljer avses att byggas på motsvarande sätt.

De mycket noggranna och tidsödan-

Svar på interpellationer ang. isbrytarberedskapen och vissa maskinskador på isbrytaren Thule

de undersökningar (radiograferingar), som senare intill mitten av december verkställdes på Thules samtliga motorer, visade, att två av motorerna hade skador. Förutom den sist omnämnda cylindern var sålunda ytterligare fyra cylindrar spruckna. — Rörande omständigheterna kring motorskadorna verkställes för närvarande utredning. Innan denna slutförts är jag ej beredd att göra några uttalanden huruvida haveriet kan ha orsakats av alltför starka påfrestningar på motorerna eller materielfel eller av monteringskador vid sommarens besiktning av motorerna eller av en kombination av dessa möjligheter eller över huvud taget berott på bristande förutseende.

Med denna redogörelse, herr talman, anser jag mig ha besvarat fru Sandströms frågor.

Vad härefter angår herr Janssons interpellation vill jag till svar på hans första fråga framhålla, att jag icke anser att issituationen bemästrats och trafiken på hamnarna i Bottenhavet kunnat fortgå på det sätt som i och för sig varit önskvårt.

Beträffande herr Janssons andra fråga kan anföras. Planen för disponerandet av isbrytarna för vintern 1955—1956 uppgjordes i maj 1955 med ledning av de erfarenheter, som vunnits under de 30 år statens isbrytarverksamhet pågått, och denna plan borde enligt dessa erfarenheter ha varit tillfredsställande. Emellertid inträffade, som också i interpellationen framhålles, vid månads-skiftet november—december en osedvanligt sträng kyla. Issituationen kom till följd härav att bli vida besvärligare än man haft att räkna med. Häri är självfallet i första hand att söka anledningen till de uppkomna svårigheterna. Dessa förstärktes emellertid av maskinhaveriet på Thule samt av att Thule var den isbrytare, som enligt planen först skulle sättas in. Thule kunde sålunda icke tagas i anspråk förrän långt

senare än planerats. Verkningarna av detta haveri motverkades i viss mån av att rustningarna av de båda andra isbrytarna forcerades, så att de kunde sättas i tjänst tidigare än som ursprungligen avsetts.

I detta sammanhang kan framhållas, att svårigheterna förstärktes av att flertalet av de handelsfartyg, som vid den aktuella tidpunkten trafikerade Bottenhavshamnarna, var mer eller mindre olämpliga för vintersjöfart. Vidare bör uppmärksammas, att resurserna för lokalisbrytning icke är tillfredsställande. I anslutning härtill vill jag erinra om att enligt de av statsmakterna år 1944 beslutade riktlinjerna för statens isbrytarverksamhet staten skall svara för all havsisbrytning och, alltefter omständigheterna i de särskilda fallen, utföra kustisbrytning i viss omfattning, medan lokalisbrytning icke skall åvila staten såsom en skyldighet; dock bör staten, då så låter sig göra, här träda hjälpende emellan.

Jag vill tillika bekräfta lämnade uppgifter om att isbrytarledningen efter höstens beklagliga och då för första gången gjorda erfarenheter planerar, dels att redan i vår använda två i stället för en statsisbrytare för isbrytningen i Bottenviken i avsikt att söka åstadkomma tidigare skeppningar där, dels att till hösten detta år stationera två isbrytare i Bottenviken tidigare än vad förut under åren skett, nämligen en isbrytare redan omkring den 1 november och ytterligare en omkring den 15 i samma månad.

I anledning av herr Janssons tredje fråga vill jag erinra om att Oden beräknas bli leveransklar på senhösten 1957. Från regeringens sida finns för närvarande icke några planer på att framlägga förslag om anskaffande av ytterligare större statsisbrytare. I detta sammanhang kan också nämnas, att genom anskaffandet av Thule, som färdigställdes 1953, och beställningen förra året av Oden vidtagits åtgärder som fullt

Svar på interpellationer ang. isbrytarberedskapen och vissa maskinskador på isbrytaren Thule

motsvarar vad staten tidigare under en följd av år genomfört i fråga om beredskapen.

Vidare må framhållas, att jag redan i december 1955 gav den förordnade chefen för sjöfartsstyrelsen, under vilket ämbetsverk isbrytarverksamheten från årsskiftet lyder, under hand uppdrag att utreda frågan om isbrytarberedskapen. Den 26 januari 1956 medgav Kungl. Maj:t, att styrelsen finge tillkalla en sakkunnig för att biträda vid den pågående utredningen av denna fråga. Vidare har genom beslut av Kungl. Maj:t i december 1955 till sjöfartsstyrelsen överflyttats ett åt kommerskollegium år 1948 meddelat uppdrag att uppgöra förslag till åtgärder för främjande av landets isbrytarverksamhet, numera avseende utarbetandet av allmänna riktlinjer för isbrytarverksamheten. Utredningsarbetet i sistnämnda avseende kommer att ske i anslutning till utredningen av frågan om isbrytarberedskapen. Frågan om lokal isbrytningen torde komma att utredas av hamndirektioner för hamnar i Bottenviken och andra intressenter i dessa hamnar.

Sammanfattningsvis vill jag understryka, att för det första någon försening av reparationerna på Thule icke uppstod på grund av fartygets färd till Helsingfors men att några uttalanden i övrigt beträffande Thules maskinveri icke lämpligen bör göras förrän utredningen härom slutförts, att för det andra åtgärder redan vidtagits för att stärka beredskapen på här förevarande område, att för det tredje en effektiv verksamhet förutsätter att kommunerna gör vad på dem ankommer och i större utsträckning svarar för isbrytningen i hamnarna, samt att för det fjärde den osedvanligt tidiga köldvägen mot slutet av fjolåret sannolikt skulle orsakat betydande svårigheter för sjöfarten även om inga anmärkningar hade kunnat riktas mot den av myndigheterna upprätthållna beredskapen för isbrytningen.

Härefter anförde:

Fru SANDSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag har att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet framföra mitt tack för svaret på min interpellation, men samtidigt måste jag tyvärr konstatera, att svaret är i knapphändigaste laget. Vad statsrådet här framfört är i huvudsak ett koncentrat av vad som tidigare från isbrytarledningens sida delgivits pressen.

Thule hade alltså efter föregående isbrytarsäsong omfattande maskinskador. Under juni—oktober genomgick fartygets maskineri en s. k. »fullständig garantibesiktning». För att inte detta uttryck skall i sammanhanget verka vilseledande ber jag att få påpeka, att den slutgiltiga leveransbesiktningen föregick redan hösten 1954. Efter den här omnämnda »garantibesiktningen» med nedmonterade motorer finner man sedan vid prov, att en av cylindrarna har en läcka. Denna skada kunde omedelbart lagas eftersom reservdelar fanns till hands. Därefter provkörs maskineriet, och då uppenbaras ytterligare en läcka på en cylinder. Nu kunde enligt statsrådets uppgift reservdelar inte omedelbart anskaffas. I väntan på att anskaffa sådana detacheras Thule till Helsingfors, en färd som säges vara nödvändig, därför att man där måste titta på Thule för att kunna bygga ett kontrakterat isbrytarfartyg. Och resan säges på intet sätt ha fördröjt reparationerna av Thule.

För en lekman förefaller detta märkligt. Om ett vanligt rederi konstaterar exempelvis läckor på cylindrarna i ett fartygs motorer, torde det vara otänkbart att fartyget skulle anses sjödueligt och sändas ut på resa. Vem eller vad skulle kunna garantera, att inte skadorna gjorde fartyget obrukbart under färden? Och i det sammanhanget ber jag att få ställa en direkt fråga till handelsministern. Det har under hand

Svar på interpellationer ang. isbrytarberedskapen och vissa maskinskador på isbrytaren Thule

uppgivits att Thule vid återfärden från Helsingfors måste ha bogsering. Är denna uppgift riktig?

Om bogsering utfördes, är det ett nära till hands liggande antagande att skadorna förvärrats under färden. Från isbrytarledningen har i pressen uppgivits, att färden till Helsingfors inte spelade någon roll vare sig i fråga om maskinskadorna eller i fråga om tiden för reparationerna. Det var närmast dessa kategoriska påståenden som föranledde min interpellation. Jag kan nu endast konstatera, att handelsministerns svar är en upprepning av dessa påståenden.

Färden till Helsingfors säges vidare ha varit nödvändig för att konstruktörer och arbetare vid det finska varv, som bygger den svenska isbrytaren Oden, måste få se Thule för att kunna bygga vissa detaljer identiska. I isbrytardirektörens tidigare uttalanden i pressen heter det, att om Thule inte farit över till Helsingfors, hade en rad tekniker måst resa till Stockholm för att titta på Thule. Och här måste man fråga sig om inte detta i så fall varit riktigare. Ingår inte sådana studier — om de nu är nödvändiga — i de åtaganden ett varv gör, när en fartygsbeställning kontrakteras? I detta fall är det den välkända finska Wärtsiläkoncernen som bygger, en industri med ett särskilt varv för isbrytarbyggen. Enligt en uppgift i pressen från den finska koncernens ledning offererades den av svenska riksdagen beslutade isbrytaren till ett fast pris, vilket även inkluderade maskineriet. Det bestämdes emellertid, att maskineriet skulle levereras av svensk industri, vadan endast själva fartyget byggs i Finland, medan maskinerna byggs i Sverige. Enligt samma uppgift skulle isbrytaren, om den i sin helhet byggts i Finland, blivit billigare än den nu kommer att bli. Isbrytaren Oden är den femte isbrytaren i den finska koncernens produktion. När

isbrytaren kontrakterades måste väl dess konstruktion ha varit i detalj klarlagd. Men om likafullt den finska koncernens tekniker för arbetets utförande måst närmare studera Thule, hade det väl ålegat den finska koncernen att bekosta dessa studier. Nu har alltså svenska staten svarat för dessa kostnader.

Vid det samtal, jag i dag på morgonen haft med biträdande chefsdirektören i Wärtsiläkoncernen, uppgavs att Thules uppvisande i Helsingfors var ett »praktiskt arrangemang», som dock inte på något sätt varit kontrakterat. Varvet kan självfallet bygga isbrytare utan att göra jämförande studier på redan färdiga fartyg. I detta fallet var det sålunda fråga om en frivillig överenskommelse mellan varvet och den svenska isbrytarledningen. Om Thule varit oskadad och tidpunkten en annan, hade det inte varit mycket att säga om ett sådant arrangemang — annat än att man visat ett flott tillmötesgående från svensk sida. Men nu var Thule maskinskadad och i behov av reparation och tidpunkten var i november, då man i alla fall kan och bör vara beredd på arbete för isbrytare — vad skall annars hela vår isbrytarberedskap vara till för?

I handelsministerns redogörelse får man sedan veta, att Thule efter återkomsten från Helsingfors blev föremål för ytterligare och noggranna undersökningar medelst radiografering, varvid två av motorerna uppvisade skador. Nu var det inte endast en cylinder, den man redan visste om, som hade sprickor, utan ytterligare fyra cylindrar var spruckna. Är det inte egendomligt att den långvariga och grundliga undersökningen under tiden juni—oktober icke kunnat ådagalägga dessa skador? Om de inte fanns vid denna tid måste de ha uppstått senare, såvida man inte under själva reparationsarbetet använt olämpliga metoder eller redskap, som åstadkommit skadorna. Och borde inte den

Svar på interpellationer ang. isbrytarberedskapen och vissa maskinskador på isbrytaren Thule

i början av november konstaterade läckan på en cylinder ha varit det momento, som redan då utlöst den ytterligare undersökning medelst radiografiering, som senare utfördes? I stället företar alltså isbrytaren i godan ro en färd till Helsingfors, som visserligen kan ha haft sin betydelse men som ingalunda var kontrakterad eller ens absolut nödvändig.

Alla dessa frågeställningar kan synas vara intrikata, men de har en mycket allvarligare bakgrund än enbart en måhända till synes onödig nyfikenhet. Den situation, som uppstod i de norrländska hamnarna redan i november, var av den art, att de resurser vi har i fråga om isbrytarberedskap borde ha kunnat sättas in. Omständigheterna kring vår nyaste isbrytare, som inte kunnat insättas i sjöfartens tjänst förrän vid årsskiftet, spelar här en mycket stor roll. Det är riksdagen som beviljar de stora och nödvändiga anslagen till isbrytarberedskapen, och man bör därför också i riksdagen kunna begära besked i ett sådant fall som detta. Jag måste än en gång till min ledsnad konstatera att handelsministerns svar inte är till fyllest. Handelsministern hänvisar till en pågående undersökning. Jag har mig också bekant att en expert fått i uppdrag att göra en sådan. Jag hoppas att denna expertundersökning i sinom tid också offentliggöres.

Herr JANSSON i Kalix (s):

Herr talman! Jag ber att till chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet Lange, få framföra mitt tack för svaret på min interpellation. Statsrådets oförbehållsamma erkännande av att issituationen vid hamnarna i Bottenhavet icke bemästrats på sådant sätt, som med hänsyn till trafiken på hamnarna där uppe hade varit önskvärt, är värt att stryka under, då det för mig

innebär ett löfte om att statsrådet kommer att se till att ingenting lämnas åt slumpen vid den framtida planläggningen av isbrytningen på hamnarna i norr.

Jag medger gärna att det var svårt att i maj månad förutspå issituationen i november och december, men nog borde man ändå ha rätt att räkna med att beredskapen skall vara sådan att man snabbt kan gripa in vid en svårbemästrad issituation. Med all aktning för den erfarenhet som vunnits genom statens 30-åriga isbrytarverksamhet, så är denna tydligen inte tillräcklig för att under ett år som detta bemästra vädrets makter. Jag förmenar sålunda att isbrytarna nog borde kunna vara startklara redan i början av november, utan hänsyn till vad föregående års israpporter har haft att förtälja.

Vad statsrådet anför om att flertalet av de fartyg, som trafikerade utlastningshamnarna vid Bottenhavet i höst, var mer eller mindre lämpliga för vintersjöfart, kan jag skriva under. Där emot är jag något tveksam då statsrådet anför att resurserna för den lokala brytningen icke är tillfredsställande. Med bestämdhet kan jag sålunda påstå att icke något av de fartyg, som lastade vid Karlsborgs bruk, råkade ut för svårigheter inom den lokala isbrytningens område. Det var först ute på öppet vatten som svårigheterna kom med drivisen från finska sidan och frånvaron av hjälp från de statliga isbrytarna.

Med största tacksamhet vill jag också notera löftet om att redan i vår två av statens isbrytare, i stället för tidigare endast en, kommer att sättas in för att möjliggöra tidigare vårskeppning, liksom löftet om att en isbrytare förläggas till de nordliga hamnarna redan den 1 november medan en andra isbrytare sättes in den 15 i samma månad. Båda dessa åtgärder kommer att förlänga seglationen på hamnarna i

Svar på interpellationer ang. isbrytarberedskapen och vissa maskinskador på isbrytaren Thule

norr, till båtnad för industrien men också till stor båtnad för staten, som har icke ringa vinning av den export som utgår från norrlandshamnarna.

Jag ber att än en gång få framföra mitt tack till statsrådet för svaret. Det kommer säkert att lugna många sinnen och verka stimulerande på fraktfarten på övre Norrlands hamnar.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Fru Sandström framställde ju i sin interpellation två frågor. Den första gällde omständigheterna kring maskinskadorna på isbrytaren Thule. Med anledning av denna fråga har jag redogjort för de åtgärder jag vidtagit för att låta närmare undersöka nämnda omständigheter och framhållit att undersökningarnas resultat bör avvaktas innan man ger sig in på en diskussion av dessa omständigheter. Fru Sandström vill emellertid — med den kvinnliga iver som utmärker fru Sandström, om det tillåtes mig att säga så — inte ge sig till tåls härmed utan anser sig fullständigt oförhindrad att rätt detaljrikt diskutera omständigheterna och de maskintekniska spörsmålen i detta sammanhang. Om emellertid fru Sandström inte anser sig förhindrad att diskutera dessa maskintekniska spörsmål och anser sig kompetent att göra det, må det vara hennes sak. Jag anser mig i varje fall icke ha tillräckligt material för att ingå på en diskussion av denna fråga.

Fru Sandström framställde vidare till mig en direkt fråga, som sammanhänger med hennes andra fråga i interpellationen, nämligen huruvida Thule inte vid återkomsten från Helsingfors måste bogseras. Enligt uppgifter som jag fått bekräftade för en stund sedan har så inte varit fallet. Någon bogsering i samband med Thules helsingforsresa har

enligt de uppgifter som lämnats mig icke förekommit. Jag hoppas att detta besked kan tillfredsställa fru Sandström.

Sedan gjorde fru Sandström ett avslöjande: fru Sandström hade i dag varit i kontakt med varvsledningen vid det finska varv som bygger den nya statsisbrytaren Oden. Jag kan inte underlåta att finna det en smula anmärkningsvärt att man i sin iver tar kontakt med ett varv som har en beställning liggande på skrovet till ett fartyg för att få vissa uppgifter. Jag vill nämna att inte bara jag har varit förvånad över den kontakten, utan förvåningen delas tydligen av de personer med vilka fru Sandström varit i kontakt. Enligt de uppgifter jag erhållit har varvet sagt, att varvet tidigare har byggt isbrytare och att det därför inte var nödvändigt ur den synpunkten att Thule företog resan men att det var högeligen önskvärt att besöket kom till stånd och att det var av stort värde för varvet att studera Thule, varigenom varvet kunde få möjlighet att i viktiga detaljer göra sig förtrogen med och tillämpa svensk isbrytarstandard. Jag tror inte heller att fru Sandström på den punkten har särskild anledning att känna sig orolig.

Till herr Ivar Jansson vill jag bara säga, att statsmakterna ju under gångna år har ökat sitt ansvar och sina åtgöranden på detta område. Om man bortser från denna vinter med sammanträffande olyckliga omständigheter har det från näringslivets sida i allmänhet klart erkänts, att man är belåten med att staten på detta sätt har vidgat sin verksamhet. Jag har också i mitt interpellationssvar till herr Jansson angivit, att jag ingalunda anser att allt varit som det bort vara, och jag skall låta det vara mig angeläget, i den mån jag har något ansvar för detta i framtiden, att se till att ytterligare åtgärder vidtas i syfte att stärka den statliga beredskapen på detta område.

Svar på interpellationer ang. isbrytarberedskapen och vissa maskinskador på isbrytaren Thule

Fru SANDSTRÖM (fp):

Herr talman! Det är med en viss hemlig glädje jag konstaterar, att herr statsrådet liksom så många andra i den här kammaren har anledning att påpeka, att jag är fruntimmer, men jag anser förstås inte att den omständigheten har någonting att göra med mitt representantskap för mitt hemlän.

Herr statsrådet talar om att jag med min vanliga kvinnliga iver har diskuterat den här saken. Jag kan inte påstå att jag har gjort det med någon speciell iver, i varje fall inte med någon speciellt kvinnlig iver, men om herr statsrådet vill kalla det för iver, vill jag säga att herr statsrådet visar samma iver att tills vidare låta klarläggandet av denna sak bero till dess expertundersökningen är gjord. Jag har också förklarat att jag hoppas, att resultatet kommer att läggas fram, men jag kan inte finna att jag har mera ingående diskuterat några detaljer.

Herr statsrådet var ytterst förvånad och rent av förnärmad över att jag tagit mig orådet före att ringa till Helsingfors i dag. Men, herr statsråd, vad skulle kunna hindra mig från att göra det? Om jag vill ha ytterligare upplysningar i en fråga som jag här skall diskutera, är det väl ingenting som hindrar att jag tar telefonen och frågar mig för — det är i varje fall en journalist van att göra. Av herr statsrådets reaktion på den punkten verkar det som om herr statsrådet menade, att vi riksdagsledamöter inte på något sätt får arbeta för egen maskin för att ta reda på saker och ting. — Jag ber om ursäkt för att uttrycket »för egen maskin» möjligen kan uppfattas som en vits i detta sammanhang; det var inte avsett.

Jag har bara att konstatera, att herr statsrådets svar är ett koncentrat av vad vi visste förut. Jag har begärt att vi skall få besked på den här punkten. Om jag nu får återgå till min iver, måste jag dock säga, att jag visserligen är ko-

lossalt osakkunnig på det här området, men jag delar väl den bristen på sakkunskap med flertalet här i kammaren, av vilka det dock begärs, att vi när som helst skall vara beredda att bevilja statsanslag på regeringens förslag till och med i frågor som är mer komplicerade än denna. För så vitt jag är beklädd med förtroendet att vara med här i riksdagen och rösta för anslagen anser jag mig också vara oförhindrad att närhelst jag så önskar framställa frågor om på vad sätt statlig egendom förvaltas och på vad sätt statsanslagen behandlas. Om herr statsrådet nu tycker att det är någonting speciellt kvinnligt att framföra den åsikten, må herr statsrådet behålla sin uppfattning. Jag skall visst inte diskutera dessa subtila saker med herr statsrådet, men å andra sidan vidhåller jag att jag är oförhindrad att framställa frågor och, om jag så vill, själv skaffa mig vissa sakuppgifter.

Jag skall för tillfället inte förlänga debatten ytterligare; jag förmodar att herr statsrådet kommer att göra det.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag har svårt att hörsamma den lilla varning som låg i fru Sandströms sista anmärkning. Jag vill bara såsom svar på fru Sandströms sista inlägg framhålla, att jag ingalunda varit förnärmad över de undersökningar som fru Sandström ansett nödvändiga att bedriva för att finna material till den debatt som förs här i dag. Det hade kanske — och det var därför jag uttryckte min förvåning — legat litet närmare till hands att söka uppgifterna inom landet. Förvåningen var emellertid inte närmast min egen, ty jag bedrev inga efterforskningar för att se vad fru Sandström företog sig såsom förberedelse för dagens debatt, utan från det finska varvet söktes via sjöfartsverket kontakt med departementet, och det var

Svar på interpellation ang. den inverkan bristen på tekniker inom landet kan ha för våra möjligheter att i framtiden hävda oss i den internationella konkurrensen på exportmarknaden

på det sättet vi fick reda på omständigheterna i detta sammanhang.

Slutligen ber jag att få framföra en ursäkt till fru Sandström för att jag erinrade henne och kammaren om att hon är kvinna. Häri låg ingenting nedsättande. De, som verkligen känner mig, vet att ordet kvinnlig i så fall från min sida helt och hållet är uttryck för en varm och uppriktig uppskattning. Det kan jag däremot inte säga när jag tillägger orden ivrig och iver.

Fru SANDSTRÖM (fp):

Herr talman! Till detta har jag ju endast att framföra min djupa tacksamhet till statsrådet både för uppskattningen och för vad han här har sagt om att *han* inte har gjort några undersökningar om vilka undersökningar jag har gjort. Men jag förmodar att den diplomingenjör i Finland, som jag talade med i dag på morgonen, blev precis lika perplex som isbrytardirektören blev, när han plötsligt fann ett fruntimmer dyka upp i detta sammanhang. Jag är beredd att ursäkta även honom för det.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2

Svar på interpellation ang. den inverkan bristen på tekniker inom landet kan ha för våra möjligheter att i framtiden hävda oss i den internationella konkurrensen på exportmarknaden

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, vilken tillkännagivit sin avsikt att vid dagens sammanträde besvara herr Edströms interpellation angående den inverkan bristen på tekniker inom landet kan ha för våra möjligheter att i framtiden hävda oss i den internationella konkurrensen på exportmarknaden.

Svaret hade före sammanträdet i stencilerad form tillställts kammarens ledamöter. Det upplästes nu av herr statsrådet Lange och var av följande innehåll:

Herr talman! Herr Edström har i en interpellation frågat mig om jag anser, att den nuvarande teknikerbristen inom landet kan komma att utgöra ett hinder för oss att i framtiden hävda oss i den internationella konkurrensen på exportmarknaden.

Jag delar helt interpellantens uppfattning att god tillgång på kunniga, väl utbildade tekniker är en viktig förutsättning för att Sverige skall kunna hävda sig på den internationella marknaden. Självfallet kan brist på tekniskt utbildad arbetskraft verka hämmande på våra möjligheter att få fram konkurrenskraftiga exportvaror. Statsmakterna söker ju också på olika vägar motverka teknikerbristen. En successiv utbyggnad av de tekniska högskolorna pågår. Universitetsutredningens arbete avser en långsiktig planering av den fortsatta utbyggnaden. Antalet utbildningsplatser vid tekniska högskolan i Stockholm kommer redan höstterminen 1956 att ökas med 65. För närvarande övervägs ett av överstyrelsen för de tekniska högskolorna framlagt förslag, som innebär att intagningen vid vissa avdelningar vid nämnda högskolor skulle ytterligare kunna ökas med sammanlagt 45 studerande. Beträffande de tekniska läroverken m. fl. tekniska läroanstalter kommer, som interpellanten också antytt, vissa reformförslag att få prövas av årets riksdag.

Det sagda visar, att statsmakterna uppmärksammat behovet av en ökad tillgång på kvalificerade tekniker och vidtagit åtgärder för att detta behov skall kunna tillgodoses i den utsträckning, som i nuvarande läge är möjlig.

Jag anser mig härmed ha besvarat interpellationen.

Svar på interpellation ang. den inverkan bristen på tekniker inom landet kan ha för våra möjligheter att i framtiden hävda oss i den internationella konkurrensen på exportmarknaden

Härpå yttrade:

Herr EDSTRÖM (h):

Herr talman! Jag skall be att få tacka statsrådet och chefen för handelsdepartementet för det svar som jag fått i dag. Svaret är, tycker jag, överraskande kort, men det är mycket positivt i grundtonen.

Det är emellertid svårt att av vad handelsministern anför läsa ut hur han egentligen själv ställer sig till teknikerbristen. Jag har en känsla av att handelsministern skjuter över ansvaret på ecklesiastikdepartementet och på så sätt ställer sin egen förvaltning något vid sidan av det här berörda problemet. Helt naturligt — det är vi fullständigt ense om — är det först och främst ecklesiastikdepartementet som skall svara för att utbildningen bedrivs på sådant sätt att vi här i landet får både kvalitativt och kvantitativt tillfredsställande tillgång på teknisk arbetskraft.

Men, herr statsråd, det ökade internationella utbytet av varor och tjänster har medfört att vi även för Sveriges del måste lägga litet internationella aspekter på utbildningsfrågorna. Exportindustriens betydelse för svensk samhällsekonomi har ju statsrådet själv berört i den senaste statsverkspropositionen, där han angav de mycket oroande siffrorna för bytesbalansen, och detta gör det ytterligt angeläget att denna viktiga del av näringslivet inte får sina konkurrensmöjligheter försämrade. Det är naturligtvis också mycket viktigt att den inhemska industrien, som skall konkurrera på den svenska marknaden, får erforderlig tillgång på kvalificerade teknici för att kunna bedriva denna konkurrens effektivt.

En fråga, som handelsministern inte berörde i svaret men som är väsentlig i detta sammanhang, gäller behovet av tekniker som enbart används för utlandstjänst. Med den fortgående tek-

niska utvecklingen, som ju går mycket snabbt, blir maskinerna mer komplicerade och vetenskapliga, och detta ökar landets behov av sådan teknisk personal som gör det möjligt för oss att sälja varor på utlandet.

De internationella erfarenheterna visar att i synnerhet stormakterna har kommit att intressera sig för utbildningen av teknici. Jag hade ju själv tillfälle i somras att som riksdagens representant besöka Ryssland, och då fick jag ett starkt intryck av att man där sedan flera år givit utbildningen av teknici prioritet. Av den nya femårsplanen, som offentliggjordes för en månad sedan, framgår att man där fäster stort avseende vid ökning av antalet teknici och specialister. Den tekniska utvecklingen i Ryssland står kanske inte vad bredden beträffar på samma standpunkt som vår, men man skall inte underskatta ryssarnas tekniska förmåga. De när höjdpunkter som vi ännu inte når på flera år. Men i den nya planen förutsättes att det skall vara 50 procent mera teknici och specialister än nu, och det är en siffra som talar för sig själv.

Också den engelska regeringen har enligt vad som uppgivits under de senaste åren sysselsatt sig mycket med denna fråga, och man vill där öka antalet teknici. Man är fullt medveten om att i konkurrerande samhällssystem är det till syvende og sist den tekniska kunnigheten som blir utslagsgivande. En måttstock på den betydelse den engelska regeringen lägger på detta problem är ett uttalande av premiärminister Eden. Han talade nyligen i television, och då använde han en mycket stor del av den korta tid som stod till hans förfogande till att just tala om teknikerbristen och den stora önskan man hyser att kunna minska den. Han kom då bl. a. med det förslaget att man skulle försöka alla vägar för att ge de

Svar på interpellation ang. den inverkan bristen på tekniker inom landet kan ha för våra möjligheter att i framtiden hävda oss i den internationella konkurrensen på exportmarknaden

arbetare, som har teknisk fallenhet, chans till vidare utbildning.

Även Tyskland lider brist på teknici, och enligt de uppgifter jag har fått av en tysk riksdagsman kommer nu åtgärder att vidtagas i syfte att öka utexamineringen av nya ingenjörer upp till 6 000 årligen. Förhållandena är likartade i Amerika.

Det är naturligtvis krigsindustrierna i de olika länderna som drivit fram denna brist och gjort den särskilt akut bland stormakterna, men jag anser denna fråga vara av utomordentlig betydelse också för Sverige.

Jag har nu vänt mig till handelsministern med min fråga, eftersom jag anser att den också är av stor betydelse för handeln. Jag är naturligtvis ense med statsrådet om att huvudansvaret för teknikerutbildningen skall vila på ecklesiastikdepartementet, men handelsministern har säkerligen möjlighet att utöva en viss påtryckning om Ni har intresse av att vi får fler tekniker till förfogande för att öka vår utrikeshandel. Jag är övertygad om att man genom praktiska åtgärder skulle kunna klarlägga utbildningsbehovet för de tekniker som behövs för utlandsförbindelserna, där de behövs för utarbetande av anbud, för större leveranser, för montage etc. Då vore det värdefullt om handelsdepartementet i samarbete med utrikesdepartementet ville genom våra beskickningar kartlägga detta behov av kommersiella och tekniska experter som skall vara utomlands. Jag har, såsom handelsministern förstår, vänt mig till Er emedan detta är det område som närmast intresserar mig. Det svar jag skulle ha fått om jag vänt mig till ecklesiastikministern har jag kanske fått litet utanför riksdagen, ty i dessa dagar har det ju talats mycket om den brist som råder och hur den skulle avhjälpas.

Med de här orden, herr talman, har

jag velat rikta handelsministerns uppmärksamhet på vilka möjligheter även handelsministern har att bidra till denna frågas lösning.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag delar i betydande utsträckning herr Edströms syn på denna fråga. Jag är medveten om att det föreligger en brist på tekniskt utbildad personal på många områden, både inom det enskilda näringslivet och inom statsförvaltningen. I själva verket är det inte en fråga om en tillfällig brist-situation på ett eller några få områden, utan det är en totalbrist. Jag tror inte att man med någon större utsikt till framgång kan försöka lösa det spörsmålet genom att dirigera över ingenjörer och tekniker från vissa områden till andra, utan problemet kan lösas och bör lösas genom att man tar sikte på att utöka utbildningen av tekniker och ingenjörer — där ger jag också herr Edström i princip rätt. Det är emellertid såvitt jag förstår just vad statsmakterna under senare år har gjort, och det framgår av mitt — jag erkänner ganska korta — interpellationssvar, att sådana åtgärder nu också planeras för den omedelbara framtiden. Att även de områden som närmast hänför sig till handelsdepartementets verksamhet kommer att profitera av att tillgången på tekniker blir större tycker jag är självfallet, och det är också klart att den som i sista hand har ansvaret för de verksamhetsområdena får se till att möjligheterna att tillgodose behoven på de områdena tillvaratas.

Herr EDENMAN (s):

Herr talman! Jag delar också herr Edströms syn på det här problemet, och det är inte för att polemisera mot honom som jag begärt ordet, utan närmast emedan rektorn för tekniska hög-

Svar på interpellation ang. den inverkan bristen på tekniker inom landet kan ha för våra möjligheter att i framtiden hävda oss i den internationella konkurrensen på exportmarknaden

skolan, professor Woxén, nyligen har skrivit en artikel i tidningen Arbetsgivaren som har citerats ganska ofta i dagspressen. Av artikeln kan läsaren onekligen få den uppfattningen, att det är på grund av allmän småsnålhet från statens sida som man inte redan från och med hösten 1956 kan öka intagningen vid tekniska högskolan med 100.

Jag måste be att få trötta kammaren med några siffror på den här punkten.

Den snabbinventering, som ecklesiastikdepartementet låtit företa och som både herr Edström och handelsministern omnämnde, har resulterat i att man vid tekniska högskolan från och med i höst kan öka intagningen till den maskintekniska avdelningen med 35. Vidare skulle man börja med en ny linje för teknisk fysik vid Chalmers med en intagning av 20, men det skulle i sin tur tyvärr medföra en minskning av intagningen på den elektrotekniska avdelningen med 10. Där har vi den i interpellationssvaret nämnda siffran 45 i form av ökad kapacitet som resultat av snabbinventeringen. Men redan i statsverkspropositionen räknar man med en ytterligare intagning av 65 vid tekniska högskolan. Det innebär en ökning av intagningen med 100, d. v. s. en ökning av tekniska högskolans kapacitet med 25 procent mellan 1955 och 1956.

Nu säger professor Woxén i nämnda artikel bl. a. att man skulle kunna öka antalet studerande med 100 från och med hösten 1956 om man erhöi en med 240 000 kronor ökad medelsanvisning utöver vad som föreslagits i propositionen. När alla är medvetna om detta problems oerhörda betydelse och plötsligt får läsa i tidningen, att det hänger på futtiga 240 000 kronor att man inte kan öka intagningen med 100, måste man fråga sig: Var är det galet någonstans? Det är därför jag vill säga följande.

I petita till årets riksdag räknade tekniska högskolan med att kunna öka intagningen med 100, ifrån nuvarande 395 till 495. För detta måste man ha mera pengar. Framför allt gällde det ökade medel till assistenter, och man kom fram till att man behövde ytterligare 628 400 kronor. Tekniska högskolan fick den summan så när som på 48 400 kronor. En löjlig småsnålhet, säger någon. Nej, det beror inte på någon småsnålhet, utan det beror på att det dessutom fanns dolda tillgångar på 88 000 kronor som tekniska högskolan inte hade räknat med. Terminsavgifterna hade t. ex. givit 70 000 kronor mer än man räknat med, och andra fonder innehöll 18 000 kronor mer än man räknat med. Slutsumman blev alltså att tekniska högskolan fick något över 39 000 kronor mer än vad man hade begärt i anslag till assistenter för att redan då kunna öka intagningen med 100.

Sedan kom Mekanförbundet med sin framställning om kraftåtgärder. Över den yttrade sig tekniska högskolan och ansåg då att man måste korrigera sina tidigare uppgifter och menade, att det endast var möjligt med en ökad intagning av 65. Detta accepterades av departementschefen i statsverkspropositionen. Läget är alltså det, att under alla förhållanden måste redan till hösten ytterligare 65 kunna tas in med de medel som redan finns. Detta är viktigt att stryka under, inte minst när interpellanten är en framstående representant för svenskt näringsliv och när professor Woxén skriver i »Arbetsgivaren», att om statsmakterna inte bifaller hans framställning, skulle näringslivet få all anledning att reagera kraftigt. Jag skulle vilja vända på detta och säga, att om tekniska högskolan inte tar in de teknologie studerande som man har möjlighet att ta in, har verkligen näringslivet anledning att reagera kraftigt.

Svar på interpellation ang. den inverkan bristen på tekniker inom landet kan ha för våra möjligheter att i framtiden hävda oss i den internationella konkurrensen på exportmarknaden

Till sist, om det större perspektiv som är avgörande vill jag bara säga, att universitetsutredningen gör för närvarande en omfattande undersökning på efterfrågesidan, ett försök till kartläggning av behovet, och kommer att få hjälp av många, bland annat av Industriförbundets teknikerkommitté, som har tillsatts för detta ändamål och som kommer att göra en inventering bransch för bransch. Det finns en rad synpunkter att ta hänsyn till. Det är den allmänna samhällspolitiska bedömningen av samhällsutvecklingen och vilken utbildningsnivå som är nödvändig för olika slag av arbetsuppgifter. Nya typer av ingenjörsutbildning blir kanske nödvändiga. Rekryteringens samband med utbildningsanstaltarnas förläggning och en rad annat måste komma upp till diskussion. Men det är möjligt — och det är ju det som de internationella erfarenheterna pekar på — att vår produktionsökning relativt snart når ett tak och att produktionsökningen i fortsättningen i stort sett kommer att bli, somliga säger helt, andra säger i hög grad beroende av möjligheten att producera tekniker och forskare inom de tekniska och naturvetenskapliga områdena.

Herr EDSTRÖM (h):

Herr talman! Jag vill bara helt kort tacka herr statsrådet för det mycket positiva svar han lämnade i sitt andra yttrande. Jag kan konstatera att på alla håll råder en rörande enighet om att något måste göras på detta område. Då såväl riksdagen som ecklesiastikdepartementet och handelsdepartementet är eniga om den saken måste säkert någonting bli gjort. Det kommer vi inom näringslivet att glädja oss åt. Men om ingenting blir gjort för att få till stånd en bättre lösning av denna fråga, så kommer vi nog att reagera mot både tekniska högskolan och ecklesiastikdepartementet.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Jag skall bara göra en mycket kort anmärkning med anledning av vad herr Edenman sade om möjligheterna att redan i höst öka intagningen vid tekniska högskolan i Stockholm. Han gjorde gällande, att de siffror som högskolans rektor anfört i en tidningsartikel är felaktiga. Jag skall inte gå in på detta. Vem som har rätt på den punkten får väl bli en fråga som statsutskottets andra avdelning har att knäcka. Men eftersom vi alla är så angelägna om att verkligen se till att en tillfredsställande och stor ökning av antalet tekniska studerande kommer till stånd redan i höst, är det mycket angeläget, att ingen binder sig på det sättet, att man säger att, eftersom man nu har givit tekniska högskolan ökat anslag, borde den kunna klara sig med det. Det är möjligt att de siffror som ligger till grund för Kungl. Maj:ts proposition är riktiga, men det är också möjligt att de är oriktiga. Jag skall inte gå in på den redovisning som givits från tekniska högskolan. Vad som verkligen är angeläget är, att — om det visar sig nödvändigt med en relativt ringa anslagsökning för att göra den stora intagningen, vilket här har diskuterats i olika sammanhang och som jag själv motionerat om — ingen vare sig i riksdagen eller i ecklesiastikdepartementet skall ha någonting emot det. Huvudsaken är ju inte att den ena eller andra parten får rätt, utan att en ökad intagning sker.

Herr EDENMAN (s):

Herr talman! Det är självklart att herr Dahlén har rätt i det sistnämnda. Jag vill påpeka att den — som jag kallat det här — snabbinventering som företagits i ecklesiastikdepartementet ju inte tillkommit på en höft. Meningen var att om de tekniska högskolorna utöver vad som angivits i deras egna pe-

Lånefonden för bostadsbyggande

tita och i statsverkspropositionen skulle kunna öka intagningen från och med hösten ytterligare, så skulle de få vad som behövs. Något resonemang om den saken är det inte.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Föredrogos var för sig och remitterades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner: nr 58, angående godkännande av avtal om fortsatt drift av Institutet för konserveringsforskning, m. m.,

nr 60, angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag, och nr 61, med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1956/57.

Vid härefter skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 62, med förslag till förordning angående omreglering av vissa ersättningar på grund av statsunderstödd olycksfallsförsäkring för fiskare, m. m., hänvisades propositionen, såvitt angick anslagsfrågan, till statsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

§ 4

Föredrogos och remitterades till statsutskottet den på bordet liggande motionen nr 645, av fröken *Höjer* och herr *von Friesen*.

§ 5

Föredrogos statsutskottets utlåtande nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1956/57 till oförutsedda utgifter.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6

**Utgifter å tilläggsstat II
(Socialdepartementet)**

Föredrogos statsutskottets utlåtande nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1 och 2

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 3***Lånefonden för bostadsbyggande**

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 2 (punkt 1 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 4 januari 1956) föreslagit riksdagen att dels medgiva, att under budgetåret 1955/56 preliminära beslut om lån från lånefonden för bostadsbyggande måtte få meddelas intill ett belopp av 770 000 000 kronor dels ock till Lånefonden för bostadsbyggande å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56 anvisa ett investeringsanslag av 250 000 000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Norling* och *Öhman* (I: 61) och den andra inom andra kammaren av herr *Johansson* i Stockholm *m. fl.* (II: 137), hade hemställts, att riksdagen måtte dels medgiva att under budgetåret 1955/56 preliminära beslut om lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande, finge meddelas intill ett belopp av 887 000 000 kronor dels ock till Lånefonden för bostadsbyggande å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56 anvisa ett investeringsanslag av 257 000 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 61 och II: 137,

Lånefonden för bostadsbyggnad

a) medgiva att under budgetåret 1955/56 preliminära beslut om lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggnad, måtte få meddelas intill ett belopp av 770 000 000 kronor;

b) till Lånefonden för bostadsbyggnad å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56 anvisa ett investeringsanslag av 250 000 000 kronor.

Reservation hade vid punkten anmälts av herr *Rubbestad*, utan angivet yrkande.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Herr talman! Bostadsköerna växer. Enbart i Stockholm finns det nära 90 000 kvarstående sökande. Det är ungdomar, som vill gifta sig och sätta bo och väntat på lägenhet i flera år, folk som bytt arbete och vistelseort och vill flytta med sig familjen och barnfamiljer som behöver större utrymme. Bostadsnöden sliter på människornas nerver. Byggnadsarbetarnas vinterarbetslöshet är vida större än föregående år. Snart kommer de stora barnkullarna upp i giftsåldern och förlänger ytterligare bostadsköerna.

I den situationen går nu högern, folkpartiet och regeringspartierna att fatta ett beslut som innebär, att man minskar igångsättandet av bostadsbyggen med 2 000 lägenheter jämfört med första halvåret i fjol. I verkligheten blir det en minskning med nära 3 000 lägenheter. Det är nämligen innebörden av det nya knepet att räkna enkelrum utan kokmöjlighet som en lägenhet och de nya bestämmelserna om radhusens och kedjehusens inräkning i egnahemskvoten. I Stockholm ligger alla papper klara för tertiärlån på 40 miljoner, som bostadsstyrelsen icke kunnat utbetala på grund av brist på medel. Om vår tidigare motion bifallits skulle det ha funnits pengar.

Den lönepolitik som nu genomföres

mot arbetarnas vilja bygger som bekant på föreställningen, att högre löner framkallar varubrist och ökade priser. I verkligheten finns det gott om kläder, livsmedel och husgeråd, och med bred marginal kan man tillgodose varje efterfrågan på nödvändighetsvaror och lyxvaror utom på en enda förnödenhet, en av de viktigaste, på bostäder. Småbilar och dollargrin är det gott om, likaså möbler och sängkläder, radioapparater och dammsugare. Det finns bara inte tillräckligt med lägenheter, där de nya familjerna kan ställa in dem. Borgarpartierna och regeringen söker med hårdhänta medel öka bristen på den enda förnödenhet som det råder brist på. Denna bakvända politik, som stimulerar spekuleringen och svartabörshandeln med bostäder, presenteras under den falska beteckningen »kamp mot inflationen».

Åren 1939 och 1950 utgjorde bostadsbyggena 30 procent av alla investeringar. Nu har de sjunkit till 19,8 procent, och enligt bostadsstyrelsens chef, generaldirektör Alf Johansson, stannar de vid 15 procent 1956. Om vi skulle ge bostadsbygget samma procent av bruttonationalinkomsten som år 1946, skulle vi bygga 90 000 bostäder om året i stället för 55 000. Då hade vi någonting att möta de stora barnkullarna med. Nu skall man i stället minska antalet igångsatta byggen.

De anförda siffrorna visar att bostadsbygget inskränks till förmån för upprustningsbyggen, industriella byggen och diverse kapitalistiska spekulationsbyggen. Om man nu vill strama åt — varför skall det alltid gå ut över bostäderna, skolorna och sjukhusen? Varför minskar man inte i stället på industriens spekulationsbyggen och framför allt på de militära investeringarna? Enbart de bergsrum för kryssare, bombplan och verkstäder, som den militära ledningen nyss har demonterat för en främmande stormakts kunskapare och fotografer, så att de fyller sju sidor i

Lånefonden för bostadsbyggande

den amerikanska tidskriften Life, har enligt vad amerikanerna fått veta kostat mellan 1 500 och 2 000 miljoner. Då finns det pengar att ta av, och då är det ingen brist på arbetskraft! Går det inte att minska takten, när man bygger bergsrum åt bombplanen, och i stället bygga tillräckligt med hem åt de arbetande människorna?

Vid en konferens, som nyligen hölls med representanterna för den samhällsnyttiga byggnadsverksamheten, fick socialministern kännning av den även i hans eget parti växande förbittringen över det olidliga läge som åtstramningen av igångsättningstillstånden, räntehöjningen och kreditrestriktionerna har skapat. Här i riksdagen tycks dock kommunisterna i dagens läge få vara ensamma om att företräda denna opinion, eftersom utskottet är enigt om att antalet igångsatta byggen skall minska med reellt 3 000 lägenheter jämfört med samma tid i fjol.

Vår motion bygger helt på bostadsstyrelsens förslag, som tar sikte på att den ursprungliga planen skall hållas. Vi har föreslagit att ramen för de preliminära lånen skall höjas till 887 miljoner kronor.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen I: 61.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Herr Johansson i Stockholm överdriver åtskilligt, när han vill göra gällande att alla partier utom det kommunistiska står likgiltiga inför bostadsbyggandets problem. Jag förmodar dock att herr Johansson i Stockholm har uppmärksammat att det belopp, som i år föreslås för här ifrågavarande ändamål, är betydligt högre än det som anslogs förra året. Under fjolåret skulle byggnadstillstånd under innevarande budgetår meddelas intill ett belopp av 650 miljoner kronor, men nu har regeringen å tilläggsstat begärt att summan för innevarande år skall ökas med 120

miljoner kronor. Vidare har regeringen begärt att lånefonden för bostadsbyggande, som i fjol uppgick till 490 miljoner kronor, i år skall höjas med ytterligare 250 miljoner kronor samt att lånefonden för Tilläggslån till viss bostadsbyggnadsverksamhet skall ökas med 53 miljoner kronor. Det är alltså en sammanlagd ökning på över 300 miljoner kronor på dessa båda anslag som avser detta budgetår. Jag tycker att herr Johansson i Stockholm skall taga fasta på detta och inte vara så kritisk mot regeringen i det fallet.

Herr talman! Jag har vid punkt 3 i utskottets utlåtande fogat en blank reservation. Jag biträder utskottets uttalande rörande anslagsfrågorna, men när man nu så kraftigt som fallet är har överskridit anslagsramen, så vill jag begagna tillfället att göra en erinran till vederbörande myndigheter att försöka hålla sig inom den angivna ramen. När riksdagen har fastställt en ram för ett visst anslag, bör myndigheterna försöka hålla sig inom den, så att vi inte ställs inför ytterligare anslagskrav av denna storleksordning som föreligger här i dag. Med hänsyn till de kreditrestriktioner som gäller på andra områden — kanske lika ömtåliga som bostadsbyggandet — tror jag att man även inom bostadsbyggandets område i nuvarande ekonomiska läge måste finna sig i en viss restriktivitet. Jag tror att man med fog kan hävda den uppfattningen, att det bör vara större likvärdighet i kreditrestriktionerna.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Jag nöjer mig med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Herr talman! De siffror herr Rubbestad anförde ändrar inte det faktum att antalet igångsatta byggen sjunker under första halvåret på det sätt som jag här anför.

Herr Rubbestad säger, att man måste

Lånefonden för bostadsbyggande

strama åt även i fråga om bostadsbyggandet; jag anser att man i det avseendet väl bör strama åt i fråga om de enda punkter, där det verkligen går att strama åt, nämligen i fråga om spekulationsbyggandet inom industrien och i fråga om den militära byggnadsverksamheten.

Herr DAHL (s):

Herr talman! Jag instämmer i herr Johanssons i Stockholm anförande såvitt angår de siffror han anförde och att vi kan strama åt krediterna på en hel del håll. Däremot är jag tveksam när det gäller att strama åt krediterna på bostadsmarknaden, ty en åtstramning där är inte på något sätt relevant. Behovet där av krediter är nämligen så oerhört stort, att en åtstramning får konsekvenser både för den uppväxande generationen och för familjelivet. Helst borde alla restriktioner i fråga om byggandet borttagas.

Jag instämmer också i herr Johanssons i Stockholm uttalande om att när man har att välja mellan utgifterna på det ena eller det andra området, man mycket väl kan ta med försvarskostnaderna i det sammanhanget och på så sätt göra inskränkningar till förmån för bostadsbyggandet över huvud taget.

Häruti instämde fru *Torbrink* (s).

Herr PERSSON i Växjö (s):

Herr talman! Med anledning av vad herr Rubbestad här anförde om att myndigheterna bör hålla sig inom de av riksdagen fastställda utgiftsgränserna, vill jag bara fastslå, att myndigheterna hållit sig inom dessa både i fråga om preliminära beslut om lån och i vad gäller att anlita lånefonden för utbetalning av pengar för färdigbyggda hus. Om någon på grund av herr Rubbestads uttalande fick den uppfattningen, att myndigheterna överskridit de fastställda utgiftsgränserna vill jag här bara ha sagt, att så icke varit fallet.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren utskottets ifrågakvarande hemställan.

Punkterna 4 och 5

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 7

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde.

Punkten 1

Lades till handlingarna.

Punkten 2

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 8

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde,

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56, i vad propositionen avser vissa anslag till statens skol- och yrkeshem på Salbohed m. m.,

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56, i vad propositionen avser vissa anslag till alkoholistvård m. m.,

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda fram-

Sommartidstjänstgöringen inom statsförvaltningen m. m.

ställning angående stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1956/57,

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag, och

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående frågor om befrielse från ersättningsskyldighet till kronan;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § lagen den 4 mars 1955 (nr 86) i anledning av Sveriges anslutning till de internationella fördragen angående godsbefordran å järnväg samt angående befordran å järnväg av resande och resgoods,

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 21 december 1949 (nr 655) med särskilda bestämmelser om utskrivning från sinnessjukhus, och

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 29 juni 1945 (nr 520) om återställande av viss från ockuperat land härrörande egendom, m. m.; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring av 6 § familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99),

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande ratifikation av en konvention mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge om social trygghet, och

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i bidragsförskottslagen den 11 juni 1943 (nr 382).

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9

Vissa för flera huvudtitlar gemensamma utgifter

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar under Utgifter å driftbudgeten, För flera huvudtitlar gemensamma frågor, jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 (bilaga 2) hade under Utgifter å driftbudgeten, För flera huvudtitlar gemensamma frågor, till behandling upptagits ett antal spörsmål, omförmälda i statsrådsprotokollet över civilärenden för den 4 januari 1956.

Sommartidstjänstgöringen inom statsförvaltningen m. m.

Sedan i anledning av 1953 års riksdags skrivelse nr 227 en utredning verkställdt angående sommartidstjänstgöringen inom statsförvaltningen, enligt vilken gällande möjlighet till arbetstidsförkortning under sommaren borde bibehållas, hade departementschefen anslutit sig till utredningens förslag och uttalat att i vart fall möjligheten att i vissa fall avkorta arbetstiden under sommaren syntes böra bibehållas i avvaktan på resultatet av den år 1954 igångsatta utredningen om kortare arbetstid. Icke heller borde bestämmelser om en arbetstidsförkortning under sommaren kombineras med längre arbetstid under annan del av året eller generella föreskrifter nu meddelas, som ändrade nuvarande bestämmelser om arbetstidsförkortning under sommaren. För vinnande av erfarenheter av ett system med fria lördagar syntes dock möjlighet böra skapas för någon eller några myndigheter med arbetsuppgifter av mera teknisk art att, i den mån omständigheterna så medgäve, försöksvis under sommaren 1956 förlägga inskränkningen av arbetstiden så, att helt fria lördagar i viss utsträckning kunde erhållas.

Sommartidstjänstgöringen inom statsförvaltningen m. m.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehått tre motioner. I en inom andra kammaren av herr *Rubbestad* väckt motion (II:154) hade hemställts, att riksdagen måtte uttala sig för att systemet med förkortad sommararbetstid ur besparings- och rättvisesynpunkt skulle upphöra att gälla fr. o. m. den 1 juli 1956.

Utskottet hade under punkten B. hemställt, att motionen II:154 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Rubbestad* och *Hansson* i Önnarp, vilka ansett att utskottet under B. bort hemställa att riksdagen må, med bifall till motionen II:154, uttala sig för att systemet med förkortad sommararbetstid ur besparings- och rättvisesynpunkt skulle upphöra att gälla fr. o. m. den 1 juli 1956;

2) av herrar *Näsgård* och *Pålsson*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Den fråga som här föreligger är ingen ny fråga. Riksdagen har för några år sedan haft att ta ståndpunkt till densamma. Det var nämligen 1952 års statsrevisorer som hade funnit, att detta system med en förkortad sommararbetstid inte var som det borde vara, varför man hemställde att det skulle göras en utredning för att få ett bättre system till stånd, alltså en avveckling av det nu gällande. Denna utredning har också gjorts, men dess resultat är att man inte nu bör göra någon ändring, och på den linjen har Kungl. Maj:t gått i sin proposition.

Det främsta skälet för att man härvidlag inte skulle vidta någon ändring anger såväl utredningen som Kungl. Maj:t vara, att det pågår en utredning om en förkortning av arbetstiden över hela linjen, och man vill därför avvakta resultatet av denna utredning. För

min del måste jag göra vissa erinringar mot det förslag som föreligger i den kungl. propositionen. När man av utredningen finner att endast en fjärdedel av samtliga i statstjänst anställda kommer i åtnjutande av denna kortare arbetstid, ställer man frågan, om det kan vara rättvist att vissa grupper skall ha kortare arbetstid än andra. Vi vet alla att i statstjänst, om man bortser från fabriksrörelse eller industri, är arbetstiden för de anställda mycket kort jämfört med andra arbetstagares. Man har en arbetsvecka på omkring 40, högst 42 timmar, under det att för andra gäller 48 timmars arbetsvecka.

När man dessutom konstaterar att detta system på många områden ställer till med besvärligheter för människor som vill ha ärenden uträttade sommartid, t. ex. i länsstyrelser eller annorstädes, måste man fråga sig om detta är riktigt. Sommararbetstiden går nämligen ut på att under tre månader — juni, juli och augusti — skall tillämpas en förkortad arbetstid för vissa grupper. Dock är det föreskrivet att tjänstgöringstiden inte får vara kortare än tre och en halv timmar på lördagarna, medan den på andra dagar bör vara längre. Utredningen har emellertid konstaterat att för de grupper, som kommer i åtnjutande av sommartid, uppgår förkortningen till två timmar per vecka året runt. Eftersom vi har 52 veckor på året innebär detta för varje dylik befattningshavare en förkortad arbetstid på 104 timmar.

Räknar man med en avlöning för en av de lägre tjänstemännen på fyra kronor per timme, kommer man upp till en betydande summa. Det är nämligen fråga om något mer än 60 000 människor som kommer i åtnjutande av denna förkortade arbetstid. För dessa 60 000 blir det ungefär 6,5 miljoner timmar som de slipper att arbeta. Räknar man som sagt med en avlöning av fyra kronor i genomsnitt per timme, kommer man upp till en kostnad på över 25 miljoner kronor.

Sommartidstjänstgöringen inom statsförvaltningen m. m.

Detta är alltså en stor ekonomisk fråga för staten, och det är ur den synpunkten, ur besparingssynpunkt, som jag anser att detta system borde upphöra. Det innebär inte bara en orättvisa, utan det är också dyrt för staten med denna sommararbetstid. Detta är motiveringen till att jag begär att sommararbetstiden skall upphöra att gälla fr. o. m. den 1 juli innevarande år, och med detta, herr talman, ber jag få yrka bifall till den reservation som är fogad till utskottets utlåtande.

Herr ANDERSSON i Mölndal (s):

Herr talman! Det är alldeles riktigt som herr Rubbestad sade, att detta inte är någon ny fråga. Herr Rubbestad hänvisade till statsrevisorernas berättelse av år 1952 och det beslut av riksdagen, som denna föranledde. Men man kan gå ännu längre tillbaka, ty de sommartidsbestämmelser som för närvarande gäller har haft samma utformning i 30 år.

Man måste givetvis också ta hänsyn till hur det i detta fall är inom den enskilda sektorn och inom den kommunala förvaltningen för med statstjänstemännen jämförbara befattningshavare.

Utredningen har prövat olika vägar, som man skulle kunna gå för att komma till rätta med problemet. Man har övervägt, om rätten att tillämpa sommartid skulle inskränkas eller om den helt skulle slopas. Till slut har utredningen dock kommit till den uppfattningen, att de nuvarande bestämmelserna inte kan upphävas utan risk för kostnadsökningar för samhället på grund av ökade vikariekostnader och lönekomensation till de anställda.

Vi kan givetvis inte bortse från de synpunkter som utredningen har anfört, och vi bör samtidigt också knyta an till den utredning som pågår rörande möjligheten att åstadkomma en arbetstidsförkortning ned till 40 tim-

mar per arbetsvecka för arbetsmarknaden som helhet. Jag tror för min del — och det är nog också utskottsmajoritetens uppfattning — att tidpunkten inte är den rätta att nu ta upp frågan om sommararbetstiden, då i direktiven för arbetstidsutredningen satts som målsättning 40 timmars arbetsvecka för alla grupper — ett mål som jag anser att man snarast bör söka nå. I detta läge kan det väl inte vara riktigt att försämra förmånerna för de anställda, som kommer i åtnjutande av sommartidsbestämmelserna och alltså redan har en genomsnittlig arbetstid av 40 timmar per vecka.

En arbetstidsförkortning förekommer inte bara inom den statliga förvaltningen, utan inom det enskilda näringslivet är arbetstiden för både manliga och kvinnliga tjänstemän 41 timmar per vecka i genomsnitt under hela året och inom den kommunala förvaltningen 40 timmar per vecka. Därutöver har man här också rätt till sommartid, och den genomsnittliga arbetstiden blir alltså t. o. m. kortare än för de grupper inom statsförvaltningen, som har sommararbetstid.

Man brukar ju inte försämra någon grupps förmåner, utan man strävar efter att i stället ge olika grupper förmåner, som de inte redan har. Hur skulle det exempelvis ha varit om bönderna — jag tar denna grupp, eftersom det är herr Rubbestad som har motiverat i ärendet och ävenledes avgivit en reservation — skulle ha hävdats, att man vid bedömandet av böndernas inkomster inte skall utgå från att dessa skall vara desamma som industriarbetarnas, utan att i stället industriarbetarnas löner bör sänkas, så att bönder och industriarbetare på detta sätt kommer i paritet. En sådan målsättning tycker jag är felaktig, och därför anser jag också det är oriktigt att upphäva bestämmelserna om sommararbetstid i enlighet med det förslag som herr Rubbestad har ställt.

Sommartidstjänstgöringen inom statsförvaltningen m. m.

Det finns dock vissa oegentligheter, som måste rättas till. Detta är exempelvis fallet när tjänstemän arbetar i avslutning till drift, där normalarbetstiden är 48 timmar per vecka. Då bör denna tid även vara normerande för tjänstemännen.

Herr talman! I likhet med utredningen och statsrådet har vi inom utskottsmajoriteten den uppfattningen, att frågan om sommararbetstiden lämpligen bör behandlas i sammanhang med den generella arbetstidsförkortningen, sedan utredningen framlagt sitt förslag. Jag hemställer därför om bifall till utskottets förslag.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! De av reservanterna här liksom tidigare av statsrevisorerna anförda synpunkterna på sommartidstjänstgöringen, nämligen om besparing- en och rättvisan, verkar ju vid ett ytligt betraktande ganska bestickande. Först och främst är emellertid att säga, att den av motionärerna och nu senast av herr Rubbestad uppskattade kostnadsökningen på 25 miljoner kronor inte på något sätt kan verifieras. Man kan inte räkna så som de gjort. Det löpande arbetet i de olika verken måste ju ha sin gång, och det rör sig här om en avkortning av arbetstiden på eftermiddagen, alltså den del av arbetstiden som i varje fall, enligt vad alla utredningar hittills visat, inte är den mest effektiva.

Jag vill också i detta sammanhang gärna återge något av vad järnvägsstyrelsen säger i anledning av sommartidsutredningens remiss. Såsom framgår av s. 52 i utredningens betänkande har järnvägsstyrelsen anfört följande: »Arbetstidsförkortningen på sommaren har hos ambitiösa tjänstemän en påtagligt stimulerande effekt. Blotta vetskapen om att arbetet kan få avslutas tidigare än normalt stimulerar till höjda prestationer under den kortare sommartiden.

Känslan av att ha en viss frihet i fråga om arbetstiden, även när denna frihet ej utnyttjas, betyder också mycket i detta sammanhang.» Det är nog en sak som man inte heller kan komma ifrån. Arbetet får genom sommartiden något av beting över sig, och arbetsprestationen sjunker inte i proportion till minskningen av arbetstiden.

Beträffande kostnadsökningen har de allra flesta av de 400 tillfrågade verken och myndigheterna sagt, att någon ökning av kostnaderna egentligen inte uppstår på grund av avkortningen av arbetstiden på sommaren. Generalpoststyrelsen redovisar t. ex. ett diagram över arbetskapa- citeten för 1953, alltså postmängden per person och dag, som i varje fall inte upptar lägre siffror för sommar- än för vintermånaderna. Generalpoststyrelsen medger emellertid att på vissa avdelningar kan den kortare sommararbetstiden ha medfört vissa kostnadsökningar, dock inte alls, säger man, så stora som arbetsreduktionen.

Jag vill inte på något sätt ta det anförda såsom ett belägg för att avkortningen av sommartidstjänstgöringen ingenting skulle kosta, men det rör sig helt visst inte på långt när om de belopp som angivits i reservationen. För övrigt kommer ju här sommarsemestrarna in i bilden, och det är svårt att skilja det ena från det andra.

Den andra av reservanternas synpunkter, om rättvisan, kan också föreläggas rätt bestickande. Det är, såsom herr Rubbestad framhållit, blott 25 procent av statstjänstemännen som får del av förkortningen av arbetstiden på sommaren. Jag vill gärna biträda den mening- en att man skall söka nå så stor rättvisa som möjligt, men det är att märka att den personal som det här är fråga om inte heller annars har samma arbetstid som andra vid samma verk anställda. Sommartiden lär också ha kommit till vid ett tillfälle, då man i stället utökade den vanliga arbetstiden, och anordningen har nu en nära 50-årig hävd.

Sommartidstjänstgöringen inom statsförvaltningen m. m.

Utredningen redovisar, såsom också avdelningens ordförande varit inne på, att medianarbetstiden för hela riket, alltså även för tjänstemän på den enskilda arbetsmarknaden, utgör 41 timmar per vecka — i Stockholm är den ändå lägre — medan den statstjänstemannagrupp, som det här är fråga om, har 42 timmars arbetstid per vecka. Och då tillämpas ändå i ett mycket stort antal fall, inte minst när det gäller kommunala tjänster liksom även vid privat anställning, också sommartid.

För övrigt ligger det en hel del i vad utredningen säger om att i vissa fall har sommartidsbestämmelserna gjort det lättare för de statliga myndigheterna att konkurrera med privata arbetsgivare om arbetskraften, trots att lönesättningen inom enskild tjänst ofta är högre.

Herr talman! I en tid, då man över lag gått in för att försöka så mycket som möjligt minska arbetstidens längd och då en statlig utredning sedan 1954 arbetar med att enligt direktiven snabbt framlägga förslag i denna riktning, skulle det för visso vara oklokt att för de 60 000 tjänstemän det här gäller vidtaga en åtgärd som innebär en försämring. Själv kan jag se relativt objektivt på saken, eftersom jag i min tjänst inte alls beröres av bestämmelserna om särskild sommartid. Jag är emellertid helt ense med utskottet, när utskottet understryker att sommartidsbestämmelserna inte innebär någon ovillkorlig rätt till inskränkt arbetstid, utan att de i stället utgör en förmån som av verken får tillämpas under förutsättning att göromålens behöriga gång inte äventyras och att personalökning och övertidserättning under denna tid inte förekommer.

När utredningen om kortare arbetstid blir färdig, bör det, så som jag ser saken och som även sommartidsutredningen anfört, finnas anledning att ta upp dessa frågor i och för en samordning av arbetstidsbestämmelserna på arbetsmarknaden i dess helhet.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Det förefaller ofta som om herr Rubbestad vill driva utvecklingens hjul bakåt, och så är det också i denna fråga. Det förhåller sig nämligen — såsom här har vitsordats av ett flertal talare — så, att själva utvecklingslinjen, i vad gäller arbetstiden, går mot en förkortning och inte tvärtom. Det resonemang som herr Rubbestad för, att det är orättvist med arbetstidsförkortningen, därför att den inte omfattar alla, borde leda till slutsatsen, att man skulle sträva efter att få till stånd en arbetstidsförkortning för samtliga och inte bara för denna fjärdedel av statstjänstemännen, i stället för att förorda — märkligt nog ur rättvisesynpunkt — att man skall slopa förmånen för dem, som redan har fått den. Konsekvensen och logiken borde bjuda herr Rubbestad att i stället påfordra, att förmånen även skulle komma den stora massan av lägre tjänstemän till del, ty de är i stor utsträckning utestängda därifrån.

Sedan vill jag — såsom också tidigare gjorts — påtala det märkliga räknasätt som herr Rubbestad tillämpar, när han kommer fram till de 25 miljoner kronor, som kostnaderna för arbetstidens förkortning skulle belöpa sig till. Jag tror, att föreskriften om arbetstiden är omgärdad med så många bestämmelser och förbehåll, att det helt enkelt inte kan förekomma, att den drar några mera avsevärda kostnader för statsverket. Under min verksamhet i statstjänst har jag vid upprepade tillfällen kommit i kontakt med förbehållet »om göromålens behöriga gång så tillåter». Med denna motivering har vederbörande myndigheter ofta avslagit eljest berättigade krav från tjänstemännens sida på lindrigare tjänstgöring eller förkortning av arbetstiden. Genom den förbindelse jag har med statstjänstemän i dag,

Sommartidstjänstgöringen inom statsförvaltningen m. m.

fastän jag inte längre är aktiv i sådant arbete, har jag funnit, att myndigheterna alltjämt håller på detta villkor »om göromålens behöriga gång så tillåter», då det gäller tillämpning av den s. k. sommartiden eller eljest är fråga om någon lättnad i tjänstgöringen för de lägre befattningshavarna.

Jag skulle också i detta sammanhang vilja framhålla, att det är högst nödvändigt, att vi inte bara tänker på statens tjänstemän, när det gäller en förkortning av arbetstiden. Vi har många arbetare i synnerligen påfrestande och hälsovådliga yrken, som är i allra största, för att inte säga trängande behov av en arbetstidsförkortning. Kommunisterna har till årets riksdag motionerat om att man skulle bryta ut frågan om deras arbetstidsförkortning ur det stora sammanhanget och omedelbart söka genomföra en sådan för de arbetargrupper, som ägnar sig åt hälsovådliga eller annars påfrestande yrken.

Jag har velat framföra denna synpunkt i sammanhanget utan att på något sätt därmed förringa betydelsen av att man upprätthåller — gärna med en del förbehåll, som man nu har — den ordning med sommartid, som förekommer inom statstjänsten, och att man eventuellt strävar efter att utvidga den till allt större och större grupper, helst då genom fria lördagar.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **LINDHOLM**:

Herr talman! Det är alldeles riktigt som det i kammardebatten har poängterats, att 1952 års statsrevisorer framförde vissa förslag i anslutning till spörsmålet om sommartiden. Jag tror emellertid uppriktigt sagt, att man från reservanternas sida har utläst för mycket ur det uttalande som statsrevisorerna gjorde. För övrigt förhöll det sig också så, när vi behandlade denna fråga i

riksdagen, att från riksdagens sida endast begärdes en översyn av sommartiden. Den skulle alltså prövas ur olika synpunkter. Utredningen var relativt allsidigt sammansatt och kom till ett enhälligt resultat, nämligen att sommartiden skulle bibehållas. Betänkandet remitterades till ett betydande antal myndigheter, och dessa gick entydigt på utredningens förslag, att inga åtgärder skulle vidtagas för sommartidens avskaffande.

Det är mot den bakgrunden man får se det ställningstagande, som gjorts, och det förslag som föreligger i propositionen. Det har inte vare sig av utredningen eller remissinstanserna framförts några skäl som talar för att man nu skall bryta den femtioåriga traditionen.

I debatten har herr Rubbestad och likaså en del talare i första kammaren berört problemets kostnadssida. Jag tror, att man därvid har använt en matematik, som egentligen inte är tillämplig i denna fråga. Det förhåller sig på det sättet, att sommartiden inte får införas, om ett verk därigenom skulle tvingas att anställa extra personal eller om sommartiden skulle minska verkets möjlighet att i behörig ordning fullgöra sina åligganden. Om man nu bygger bestämmelserna om sommartid på denna grundval, är det ändå rätt svårt att räkna fram den stora kostnad, som man här uppgivit. Under alla förhållanden är det svårt att i verkligheten påvisa, att en sådan kostnad föreligger.

Det finns i frågan om de anställda och deras förhållanden på arbetsplatsen ett moment som har tagits upp till ganska ingående debatt under de senaste åren. Det är kravet på att man skall öka trivseln för de anställda. Här har vi alltså haft en femtioårig tradition, som i och för sig inte ger de anställda någon ovillkorlig rätt men som gör det möjligt att under vissa förhållanden tillämpa sommartid. Är det någon av kammarens ledamöter som tror,

Sommartidstjänstgöringen inom statsförvaltningen m. m.

att man ökar trivseln på dessa arbetsplatser om man nu tar bort sommartiden? Det har i tidningspressen på senaste tiden talats rätt mycket om statstjänsten. Tongångarna har just inte pekat på överdriven trivsel. Även om dessa tidningsuttalanden innehåller betydande överdrifter, skulle de täcka en realitet, om man följer reservanternas önskningsar.

Det har också i debatten framförts den s. k. rättvisesympunkten. Jag måste bekänna att jag har ganska svårt att förstå, att det skulle vara rättvisare om man berövade en personalgrupp en förmån som den haft i femtio års tid. Jag tror inte att de övriga grupperna av de statsanställda känner sig mera rättvist behandlade, därest man skulle beröva de 25 procent, som nu har sommartid, denna förmån. Det betyder ganska litet för statsverket om man tillämpar de principer som nu gäller, men för den enskilde tjänstemannen är detta en betydande fråga. Därför har jag velat medverka till att sommartiden i anslutning till utredningens förslag bibehålls som den nu har tillämpats.

För övrigt pågår en arbetstidsutredning som siktar till att framföra förslag om generella arbetstidsförkortningar. Det skulle väl rimma ganska illa med de intentioner som ligger bakom den utredningen, om man nu på denna punkt gick den andra vägen.

Ute i öppna marknaden börjar man för alltflera kategorier av anställda tillämpa sommartid i olika företag. Det är nog inte lämpligt att statsverket i sin konkurrens om arbetskraften går en motsatt väg.

Av dessa skäl vill jag, herr talman, rekommendera kammaren att i likhet med första kammaren biträda utskottets förslag.

Herr HENRIKSSON (s):

Herr talman! Såsom herr Rubbestad här har anfört kan stor tvekan råda om

det rättvisa i den ordning, som för närvarande gäller för arbetstidsförhållandena i allmänhet för de statsanställda och därmed också om sommartiden. Det är uppenbart att sommartiden innebär, att de kategorier, som har en relativt kort arbetstid, blir ytterligare gynnade, medan andra grupper, som är bundna av 48 timmars vecka — sådana som tjänstgör på verkstäder eller arbetar på de områden som har kontinuerlig drift, t. ex. järnvägsområdet — inte har möjlighet att få någon avkortning av sin förhållandevis långa arbetstid. Så långt är det riktigt, att det inte är någon rättvis avvägning av arbetstidsförhållandena. Det är i själva verket inte någon avvägning alls, utan slumpen och traditionen har fått avgöra hurudana arbetsförhållandena skall vara. Rättvisesympunkterna kan också komma in i bedömningen. Det är väl felaktigt, att en fjärdedel av de statsanställda skall ha möjlighet till kortare tjänstgöringstid under sommaren medan de tre fjärdedelarna arbetar enligt gammal ordning. Det gäller alltså förhållandet mellan de statsanställda och de grupper som arbetar under allmänna arbetslagstiftningen.

Allt detta kan synas vara skäl för att ta upp till omprövning frågan om vilka grupper som skall omfattas av sommartiden. Men när man kommer fram till frågan, om det finns anledning att nu ändra bestämmelser som har rått under lång tid, kommer man nog ändå till andra slutsatser än dem som blivit herr Rubbestads. Som flera tidigare talare har framhållit kan det knappast finnas anledning att nu ge sig in på någon förändring utan att avvakta den vidare prövning, som vi har att vänta att allmänna arbetstidsutredningen skall göra. Vi får räkna med att det vid denna allmänna arbetstidsförkortning skall finnas möjlighet att förkorta arbetstiden för de grupper, som nu har 48 timmars vecka. Det kan inte vara särskilt lämpligt att nu genomföra en förändring som

Sommartidstjänstgöringen inom statsförvaltningen m. m.

för en kategori av statsanställda uppfattas som en försämring av deras arbetsvillkor. I den mån det bör ske förändringar på detta område, bör de grupper som nu har sämre arbetstidsförhållanden lyftas upp till bättre förhållanden. Jag delar alltså den mening som förts fram av utskottsmajoriteten, att man nu bör bibehålla reglerna för sommartiden.

Det finns naturligtvis särskilda önskemål hos de statsanställda om att man successivt skulle bygga ut förmånerna med sommartid till att omfatta även grupper som tidigare inte haft dessa förmåner. Detta får vi ta ställning till när arbetstidsutredningen blir klar med att framlägga sina synpunkter på hur arbetstiden i allmänhet skall ordnas.

Herr PETTERSON i Degerfors (s):

Herr talman! Eftersom jag tidigare syndat på nåden i denna fråga och suttit med i den utredning som behandlat detta spörsmål, har jag ansett det vara skäligt att här säga några ord. Det är ett par citat ur det betänkande som här föreligger, som jag tycker, det finns anledning att läsa in till kammarens protokoll.

Det är alldeles riktigt som herr Rubbestad säger att det här föreligger en orättvisa. Detta har också understrukits av herr Henriksson. Felet här är ju, att möjligheten till den förkortade sommartiden i stort sett endast föreligger för dem som redan har en kort arbetstid eller en 42-timmarsvecka, under det att de som har 48-timmarsvecka sällan eller aldrig kan komma i åtnjutande av denna förmån.

När vi skulle behandla denna fråga gällde det att inte bara ta hänsyn till förhållandena i vårt eget land utan även i andra länder. Det visade sig då, att man i Danmark inte har någon förkortning av arbetstiden. Där är 42-timmarsveckan gällande. I Finland och Norge har man däremot en betydligt kortare

arbetstid. I Finland är arbetstiden i genomsnitt 37 timmar och i Norge 37,5 timmar, matrasterna inräknade, vilket gör, att man i genomsnitt får en arbetstid av $35\frac{3}{4}$ timmar i Finland och $34\frac{2}{3}$ timmar i Norge.

Detta bör naturligtvis inte föranleda oss att känna oss bundna av dessa förhållanden. När vi tittar på hur det är i vårt land visar det sig emellertid, att 80 procent av de manliga anställda i privat tjänst har en arbetstid av högst 41 timmar. Av dessa har 25,9 procent en arbetstid på 40 timmar eller mindre. 16,3 procent har en arbetstid på 43 timmar eller däröver. Om jag går över till det kommunala fältet så finner jag förhållandena ungefär lika där. Det visar sig att arbetstiden i medeltal är 40 timmar. Det förekommer i rätt många fall även en förkortning av sommartiden men som regel inte upp till 9 timmar utan betydligt mindre. Jag kan nämna att det — om man tar genomsnittet för hela landet — är 85,5 procent anställda som har en arbetstid på 40 timmar. I Stockholm ligger medeltalet på $38\frac{3}{4}$ timmar.

Jag skulle gärna vilja nämna någonting ur utredningsmaterialet som kunde styrka herr Rubbestads uppfattning, men vi kommer ändå fram till att tidpunkten nu inte är lämplig att göra någon ändring. Denna sommartidsförkortning har — som utskottsordföranden sagt — inte bara vunnit en 50 år gammal hävd. Sedan 30 år tillbaka har man haft denna rättighet fäst på papperet, och det finns knappast några möjligheter för riksdagen att här med ett enda penndrag stryka över detta. Saken måste föregås av överläggningar.

Som regel är det inte något fel med reglementet. Föreligger något fel så ligger det i tillämpningen från vissa verksamhetschefers sida. I betänkandet slår man fast följande: »Den kritik mot sommartidsbestämmelserna, som framförts i olika sammanhang och som diskuterats i det föregående, har bland annat inne-

Sommartidstjänstgöringen inom statsförvaltningen m. m.

burit, att tillämpningen inte blivit den avsedda. Genom den statliga verksamhetens utveckling har tillämpningsområdet för sommartidsbestämmelserna utvidgats på ett sätt, som inte avsågs, när de infördes. Därigenom har sannolikt ökade kostnader uppkommit. Sett ur bl. a. denna synpunkt skulle ett avskaffande av sommartidsbestämmelserna synas naturligt och önskvärt. Statsverksamhetens utvidgning synes i och för sig också motivera ett påstående, att omständigheterna numera inte så generellt, som faktiskt förekommer, medger arbetstidsförkortning under sommaren. För avskaffande av sommartiden talar också t. ex. den utvidgade semestern, varigenom det allmänna rekreationsbehovet tillgodosetts på ett helt annat sätt än när sommartidsbestämmelserna infördes.» Man fortsätter: »En samordning med arbetstidsbestämmelserna på arbetsmarknaden i övrigt bör dock eftersträvas. När den pågående *Utredningen om kortare arbetstid* blir färdig med sitt arbete, bör därför anledning finnas att på nytt ta upp de här behandlade frågorna.»

Det säges till sist: »Några väsentliga ändringar i de allmänna förutsättningar för beviljande av sommartid, som nu tillämpas, anser vi inte vara erforderliga. Det finns däremot skäl att energiskt understryka, att sommartidsförmånen inte är någonting, som statstjänstemännen ovillkorligt kan utkräva. Det ligger och måste ligga i den enskilda verksamhetens hand inom de allmänna bestämmelsernas ram avgöra om, när och i vilken omfattning sommartid skall tillämpas. Vi vill i detta sammanhang också kraftigt betona, att sommartid inte får tillämpas t. ex. om därmed vissa arbetsuppgifter åsidosättes eller om arbetstidsförkortningen har till följd, att allmänhetens kontakt med myndigheterna försvåras. Mottagningstider o. d. bör sålunda i allmänhet inte få ändras på grund av att sommartid tillämpas. Alldeles självklart är, att personalbehovet

skall beräknas utifrån normalarbetstid och inte får beräknas med utgångspunkt från sommararbetstiden.»

I detta har departementschefen instämt. I detta har också utskottet instämt. Vi är övertygade om att det är högst olämpligt att i nuvarande läge, då en utredning pågår beträffande den allmänna arbetstiden med sikte på 40-timmarsveckan, föreslå en förändring i fråga om sommartiden. Vi har också, i enlighet med våra direktiv, tittat på möjligheten av en annan fördelning av sommartiden. Enligt de nuvarande bestämmelserna kan man tillämpa arbetstidsförkortning under tre månader inom ramen av fyra. Den maximala arbetstidsförkortningen är nio timmar per vecka. Vi har kommit till det resultatet, att om vi hade minskat tiden från fyra månader till tre eller från tre till två eller på annat sätt, så hade befattningshavarna ögonblickligen trott att det rörde sig om en rättighet. Likaså om vi försökt att rucka på de nio timmarna. Det finns inga rättigheter härvidlag, utan det är arbetets behöriga gång som är avgörande för om sommartid skall tillämpas eller inte. Jag utgår från att den skrivning som här förekommer skall kunna accepteras. Vid ett studium av yttrandena över det föreliggande förslaget finner man också, att det tillstyrkts inte bara av ämbetsverken utan också av personalorganisationerna.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen SKOGLUND:

Herr talman! Det är möjligt att systemet med sommartid vid de statliga verken inte i alla hänseenden fungerat så som man skulle ha önskat och att det kunde behövas en översyn. På det sätt som frågan här kommit upp har jag emellertid väldigt svårt att uppfatta reservanternas yrkande som ställt på allvar. Reservanterna yrkar att riksdagen

Sommartidstjänstgöringen inom statsförvaltningen m. m.

må uttala sig för att systemet med förkortad sommararbetstid skall upphöra att gälla fr. o. m. den 1 juli 1956. Det förefaller mig vara alldeles otänkbart att riksdagen skulle fatta ett sådant beslut, som herrar Rubbestad och Hansson i Önnarp påyrkat, utan förhandlingar med de grupper som här skulle berövas en förmån de anser sig ha. Jag finner det så självklart att man måste ta avstånd från ett sådant yrkande att jag utan minsta tvekan, herr talman, ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! De nyss hållna anförandena visar att statstjänstemännen har mycket goda beskyddare inom olika grupper. Att statstjänstemännen själva är angelägna om att en sådan här förmån skall bibehållas tar jag naturligtvis alldeles för givet, men att också andra skulle sluta sig till denna kör och gå in för bibehållande av denna tydliga orättvisa, det hade jag knappast väntat.

När herr Andersson i Mölndal gör gällande att sommartidssystemet har gammal hävd — det skulle vara minst 30 år gammalt, och från annat håll har det sagts att det är 50 år sedan systemet började tillämpas — så vill jag bara säga att det med hänsyn till denna långa tid väl inte borde vara en dag för tidigt att nu fundera på att göra slut på detta oriktiga system, som har visat sig fungera så länge och som klandrats t. o. m. av statsrevisorerna och andra grupper. Herr Andersson sade vidare att en avveckling komme att bereda svårigheter, då statstjänarna komme att kräva kompensation för borttagandet av denna förmån. Men det har från skilda håll, inte minst av herr Petterson i Degerfors, som satt med i denna utredning, tydligt utsagts att någon som helst rätt till denna förmån inte är föreskriven eller utlovad, utan det är en sak som när som helst kan ruckas på.

Då herrarna talar om den långa hävden vill jag erinra om att denna förmån i mycket stor utsträckning upphävdes under de första åren av 1940-talet. Skall man tala om hävd får herrarna alltså begränsa sig till en kortare tid, ty på 1940-talet var bestämmelserna om den kortare sommararbetstiden icke i kraft på samma sätt som nu.

När herr Nelander sedan gör gällande att järnvägsstyrelsen uttalat, att personalen stimuleras på ett särskilt kraftigt sätt genom vetskapen om denna ledighet, måste jag säga att jag finner detta resonemang litet underligt. Man kräver ju av människor, som är i tjänst, att de skall göra sitt allra bästa i den uppgift de har för händer och inte sitta och slöa någon gång utan göra det mesta de kan. Vederbörande myndigheter bör se till att det inte ges något avkall på detta krav. Den stimulans, som ligger i tjänstemännens vetskap om att de skall komma i åtnjutande av viss ledighet under sommarmånaderna, är därför enligt min mening något underligt och något som inte skulle få förekomma. Tjänstemännen skall ständigt och jämt känna att de skall sköta sitt arbete och göra sin tjänst fullt ut, även om de inte får denna extra förmån.

Sedan sade statsrådet Lindholm, att de flesta myndigheter har tillstyrkt sommartidens bibehållande. Det förvånar mig inte. Det finns tjänstemän litet varstans i de olika institutionerna som är berörda av detta. Men när han sedan säger att han har svårt att förstå rättvisesynpunkten, när jag vill göra gällande, att här föreligger en orättvisa gentemot andra, vill jag invända att jag förmodar att han har läst LO:s yttrande över förslaget. Såvida det är riktigt återgivet i tidningarna, framgår det därav tydligt, att LO har påpekat denna stora orättvisa. Vi hörde också att herr Henriksson i Stockholm ansåg att sommartiden innebar en stor orättvisa.

Om man vill nå rättvisare förhållanden, är det därför riktigt, att liksom

Sommartidstjänstgöringen inom statsförvaltningen m. m.

man gjorde på 1940-talet dekretera, att sommararbetstiden inte får tillämpas i samma utsträckning som nu. Det var inga förhandlingar den gången, och det behövs inte nu heller, ty inga utfästelser är gjorda om sommartiden. Om riksdagen därför vill slå vakt om de ekonomiska intressena och värna om rättvisan mellan olika grupper i samhället, borde den ta ett krafttag och säga ifrån att sommartid från och med 1 juli inte bör existera. Herr förste vice talmannen undrade om detta går för sig. Ja det gör det, om man har litet råg i ryggen och vågar ta ståndpunkt.

Av herr Petterson hörde vi att sommararbetstiden är annorlunda ordnad i andra länder, och jag har också läst den utredningen. Den betonar att de statsanställda i vissa andra länder till och med får längre arbetstid på sommaren än eljest.

När man gör gällande, att vi skall vänta till dess att arbetstiden blir kortare även för andra grupper, undrar jag om man verkligen syftar till att nå jämställdhet. Av denna utredning av herr Petterson i Degerfors m. fl. framgår att här i Stockholm för många grupper gäller en arbetstid av i genomsnitt 39 timmar i veckan eller t. o. m. mindre. Är det någon som inbillar sig, att vi, när utredningen om ny arbetstidslagstiftning har kommit, kan nå fram till att alla i detta samhälle skall få så litet som 39 arbetstimmar i veckan? Om detta inte går, skall vi då låta dem som nu har förmånen med sommartid få förbli favoriserade? Jag tror att vi i detta sammanhang skall bortse ifrån vad som kommer genom denna utredningsarbete. Vi får avvakta och se vad den kan leda till när det gäller en allmän arbetstidsförkortning, men beträffande dessa, som nu äro favoriserade på särskilt sätt, bör vi ta ståndpunkt redan nu och säga att denna favorisering inte skall få fortsätta.

Jag hemställer med detta om bifall till reservationen.

Herr ANDERSSON i Mölndal (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Rubbestad gjorde gällande, att man under kriget upphävde bestämmelserna rörande sommartid. Så är inte rätta förhållandet.

Vi skall komma ihåg att vi då befann oss i en situation då många var inkallade. Det var ont om arbetskraft i de olika verken, och man ansåg det förden skull erforderligt att vidta vissa åtgärder. Då bestämde man sig för att begränsa den tid inom vilken det förelåg rätt att ta ut sommartid. Man avsåg att göra det temporärt med hänsyn till de då rådande förhållandena. Det var endast under några få år som sommartiden inte tillämpades på vanligt sätt. Under hela tiden därefter har de gamla sommartidsbestämmelserna gällt.

Jag skulle i detta sammanhang vilja fråga herr Rubbestad: Hur är det med sommartiden inom jordbrukets egen föreningsrörelse? Har man inte även där kortare arbetstid under sommaren i likhet med vad man har i vissa av de statliga verken?

Man får väl betrakta det såsom orättvist ur herr Rubbestads synpunkt även mot jordbrukarna som sådana, vilka icke har samma förmån som deras egna anställda i rörelsen har fått.

Herr förste vice talmannen SKOGLUND (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Rubbestad sade att det endast behövs råg i ryggen för att man skall våga fatta ett sådant beslut som att utan vidare ta bort denna förmån den första juli. Nej, herr Rubbestad, det är inte fråga om mod, det är fråga om ett vettigt förfarande i umgänget mellan en arbetsgivare- och en arbetstagarpart.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINDHOLM:

Herr talman! Jag tänkte inte återkomma i denna fråga, men då herr Rubbestad inte ville tillmäta myndigheter-

Sommartidstjänstgöringen inom statsförvaltningen m. m.

nas yttranden större betydelse än han gjorde och när han uttalade sig på sätt som skedde, måste jag för min del reagera. Jag tror inte att myndigheterna när de yttrar sig i ett spörsmål som detta, undersöker huruvida de själva som tjänstemän har nytta av sommartid eller ej. Jag har en stark känsla av att ansvarskänslan på det hållet är något större än så.

Sedan vill jag säga ett par ord i avslutning till resonemanget om rättvisa. Jag har frågat förut, och jag frågar ånyo, om det verkligen blir någon större rättvisa, därför att man berövar en grupp statsanställda en förmån som de i dag har. Mot den förmånen får man ju väga en nackdel som de har i sin tjänstgöring. För en betydande del av statstjänstemännen förekommer nämligen rätt starka säsongvariationer. Vi kan exempelvis se på de verk och de tjänstemän som har att upprätta petita och har att syssla med budgetarbete. Där är det en betydande arbetsbelastning under vissa tider av året, och det är att märka att för huvuddelen ingen som helst särskild ersättning utgår för den arbetsbelastningen. Jag tror, herr talman, att även den sidan av spörsmålet bör vara med när man bedömer frågan i dess helhet.

Herr SENANDER (k) kort genmäle:

Herr talman! Herr Rubbestad började sitt anförande med att säga, att statstjänarna har många goda beskyddare här i riksdagen. Jag anser att bönderna också har många goda beskyddare här, och jag räknar mig själv dit.

Sedan tycker jag att herr Rubbestad med sitt anförande bekräftade, att han är ute för att vrida utvecklingens hjul tillbaka. Jag tror att han i själ och hjärta är motståndare till att man över huvud taget förkortar arbetstiden ytterligare och att han hellre skulle se en nivellering, d. v. s. att man sänkte de arbetsgrupper och tjänstemannagrupper, som har det bättre, till en lägre nivå,

där andra eventuellt befinner sig. Det är naturligtvis fullständigt felaktigt att handla så i arbetstidsfrågor och för övrigt i andra frågor också. I stället bör man sträva efter att lyfta upp dem, som har det sämre ställt, till deras nivå som har det bättre.

Herr RUBBESTAD (bf) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall bemöta ett par uttalanden som har gjorts.

När herr Andersson i Mölndal frågar hur det är med jordbrukarnas förhållanden vill jag säga, att vi jordbrukare har betydligt längre arbetstid på sommaren än på andra tider. Om han menade dem som äro såsom tjänstemän anställda i jordbrukets organisationer vill jag säga, att om staten har börjat tillämpa ett visst system, så smittar det av sig även på andra institutioner. Rättar vi till det här, är det troligt att det rättas till också på dessa expeditioner o. d. ute i landet.

På min fråga, om han hade råg i ryggen, svarade herr Skoglund att det gällde att ordna denna sak vettigt. Då vill jag fråga herr Skoglund, om han inte tycker det är vettigt att få en orättvis sak ordnad på ett rättvist sätt.

Herr JANSSON i Benestad (bf):

Herr talman! Jag är motionär i denna fråga och tycker att man under debattens gång får den uppfattningen, att vi motionärer skulle ha begått någonting nästan brottsligt med denna motion. När man ser hur arbetstiden fördelas mellan skilda grupper i vårt samhälle och finner att våra kroppsarbetare i allmänhet har 2 400 arbetstimmar per år och statstjänarna 1 900, vissa bara 1 700, och att en fjärdedel av statstjänarna får förmåner utöver vad de 1 900 respektive 1 700 arbetstimmar innebär, då kan man fråga sig om detta är riktigt. Det är väl ändå så att vi står inför ett väldigt rekryteringsproblem i samhället, inte minst inom de tunga yrkena. Kan man inte korta av arbetstiden

Sommartidstjänstgöringen inom statsförvaltningen m. m.

vid våra massafabriker, vid vår tunga industri, hur skall man då få arbetskraft? Det är en fråga man har rätt att ställa.

Jag håller i viss mån med herr Senander när han säger att man inte skall ta ifrån någon en förmån utan i stället korta av arbetstiden för arbetarna inom den tunga industrien. Men även om man tar ifrån statstjänarna denna förmån, får de ändå i runt tal 500 arbetstimmar mindre per år än man har inom den tunga industrien. Jag tycker att när klyftan är så stor bör problemet ställas upp som det rätteligen skall vara. Då är det inte rimligt att staten privilegierar en liten del, ty detta är ett privilegium, varken mer eller mindre.

Sedan sade herr Nelander, att om man kortar av arbetstiden blir det en stimulans i arbetet. Detta är kanske riktigt, men då tycker jag att de stora organisationerna, LO inte minst, bör korta av arbetstiden för den tunga industriens folk, så att man får den stimulans i arbetet som skulle innebära ökad produktion, om det förhåller sig som herr Nelander gör gällande.

Sedan vill jag rikta en fråga till talman Skoglund: Var står högern i princip i denna fråga?

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Det tjänar väl inte mycket till att diskutera frågan om vad som är rättvist härvidlag. Men om det är vissa grupper som har det relativt bättre än andra, kan jag inte finna vad det är för system eller mening i att genomföra en nivellering, som betyder att dessa förlorar den bättre ställningen utan att de andra tjänar på det.

Herr Rubbestad förklarade nyss att de anställda inom jordbruket har det mycket sämre än industriarbetarna, och det stämmer säkerligen. Men jag vill gratulera herr Rubbestad om han skall ut till dessa anställda inom jordbruket och säga: »Ni skall lugna er med att begära bättre villkor, vi skall först dra

ner industriarbetarna och andra som har det bättre än ni.»

Herr förste vice talmannen SKOGLUND (h):

Herr talman! Herr Jansson i Benestad frågar var högern står i det här fallet. Jag kan försäkra herr Jansson i Benestad, att högern vill under inga förhållanden vara med om att fatta ett beslut att systemet med sommararbetstid skall upphöra den 1 juni 1956 utan att man på något sätt haft förbindelse och handlat med de tjänstemannagrupper och arbetstagargrupper, som det här är fråga om. Vi anser att detta skulle vara ett fullständigt oriktigt förfarande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den av herrar Rubbestad och Hansson i Önnarp avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Rubbestad begärde emellertid votering, vadan efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen av herrar Rubbestad och Hansson i Önnarp.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppres-

Granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning

ning. Herr talmannen tillkännagav, att han ansåge flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Rubbestad begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 158 ja och 18 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 10

Föredrogs vart för sig

statsutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde, och

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde; samt

bevillningsutskottets betänkande nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 2 § förordningen den 12 februari 1943 (nr 44) om kupongskatt.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och betänkande hemställt.

§ 11**Granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning**

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 4, i anledning av verkställd granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning.

För den enligt § 42 mom. 2 riksdagsordningen lagutskott åliggande granskning av justitieombudsmannens ämbets-

förvaltning hade båda kamrarna till lagutskott hänvisat justitieombudsmannens vid innevarande riksdag avgivna berättelse angående justitieombudsmans-ämbetets förvaltning under år 1955.

Första lagutskottet, som verkställt granskningen, hade anmält, att icke någon anledning till anmärkning förekommit.

Utskottets anmälan föredrogs; och anförde därvid:

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Jag finner det angeläget att fästa kammarens uppmärksamhet på följande tre förhållanden i samband med granskningen av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning.

För det första: det är anmärkningsvärt att justitieombudsmannen i sin ämbetsberättelse icke funnit skäl att återge vad som inom ämbetet förevarit med anledning av rättspsykiatriska nämndens handläggning av frågan om sinnesundersökning av en tjänsteman i den civila statsförvaltningen.

För det andra: det är anmärkningsvärt att justitieombudsmannen i sina strävanden att utröna de skäl som legat till grund för rättspsykiatriska nämndens åtgärd att tillråda sådan undersökning, såvitt jag hittills kunnat finna, godtagit annan formell rättsgrund för förfarandet än den i lagen fastställda.

För det tredje: det är anmärkningsvärt att första lagutskottet vid sin granskning av justitieombudsmannens ämbetsberättelse icke funnit anledning att påtala denna felaktighet i handläggningen från justitieombudsmannens sida och ej heller funnit anledning att i en av allmänna opinionen starkt uppmärksammas fråga om skyddet för enskild man redovisa lagutskottets egen uppfattning.

Herr FRÖDING (h):

Herr talman! Det ärende som det här gäller rör förhistorien till förordnandet

Granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning

om sinnesundersökning av professor Selling; jag kanske skall nämna det.

Utskottet hade anledning att desto mer ägna sig åt detta ärende, som till utskottet inkommit en anmärknings-skrift från en herr Wersén. I anledning av denna anmärknings-skrift lät utskottet tillförordnade justitieombudsmannen Bexelius, som handlagt ärendet, ta del av vad Wersén anfört och fick från Bexelius mottaga en promemoria, som jag, eftersom den är kort, klar och koncisc, tillåter mig att här helt föredra. Det säges där:

»Enligt kungörelse den 18/7 1935 kan tjänsteman underkastas läkarundersökning, om vederbörande myndighet finner att tjänstemannen icke på tillfredsställande sätt sköter sin tjänst och *det synes sannolikt att anledningen härtill är sjukdom.*

Werséns klagomål hos JO mot rättspsykiatriska nämnden avsåg det förhållandet, att nämnden i utlåtande till en av Vetenskapsakademien tillsatt kommitté funnit det motiverat, att professor Selling underkastades läkarundersökning, oaktat enligt Werséns mening nyssnämnda villkor för tvångsundersökning icke förelåg. I utlåtandet hade nämnden icke gjort något klart uttalande rörande denna förutsättning för läkarundersökning. I sin första förklaring till JO yttrade nämnden endast att innebörden av nämndens utlåtande var att, om Selling icke tillfredsställande skötte sin tjänst, 'detta kunde bero på psykisk sjukdom eller mentala särdrag'. Eftersom nämnden icke heller i förklaringen yttrat sig om huruvida det författningens villkoret för undersökning förelåg, anmodade jag nämnden att i nytt yttrande angiva, huruvida nämnden, då den avgav sitt utlåtande till akademien, fann det sannolikt att — därest Selling icke tillfredsställande skött sin tjänst — anledningen härtill var 'psykisk sjukdom eller mentala särdrag'. Vid den förnyade remissen användes den av nämnden nyttjade terminologien utan

att därvid uppmärksammades att uttrycket 'mentala särdrag' är mångtydigt. Min uppmärksamhet vid remissen var helt inriktad på huvudfrågan och jag utgick såsom självfallet från att med 'mentala särdrag' avsågs ett med sinnessjukdom jämfäst förhållande. I annat fall skulle ju nämndens uttalande vara helt meningslöst. Sedan Wersén muntligen och skriftligen påpekat det inadekvata i uttrycket, telefonerade jag i samband med ärendets avgörande till docenten Lundquist, som avfattat nämndens förklaring, och frågade vad som avsetts med uttrycket. Lundquist upplyste härvid att därmed avsetts — och detta är hans egna ord — 'ett med någon form av psykisk sjukdom jämfäst förhållande'. Eftersom denna innebörd enligt min mening framgick redan av sammanhanget ansåg jag det onödigt att besvåra nämnden med en tredje remiss blott för att nämnden skulle få tillfälle att bekräfta den telefonledes lämnade uppgiften.

Den i beslutet gjorda tolkningen av uttrycket är därför icke 'godtycklig'.»

Eftersom nämnden i utlåtandet till akademien underlätit att klart yttra sig om huruvida det författningens villkoret för tvångsundersökning var för handen, ansåg jag nödvändigt att i beslutet erinra om vikten av att nämndens uttalanden avfattas på ett sådant sätt, att de innefatta ett ställningstagande till den i det särskilda fallet rättsligen relevanta frågeställningen. Denna erinran tolkas nu av Wersén på det sättet, att nämnden i det föreliggande fallet skulle ha varit skyldig att utsäga antingen att Selling sannolikt var sjuk eller också att han sannolikt icke var sjuk. Detta är en misstolkning. Självfallet skulle någon erinran icke ha riktats mot nämnden, om den förklarat att det till nämndens prövning hänskjutna materialet icke utgjorde tillräckligt underlag för ett uttalande huruvida det författningens villkoret för undersök-

Granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning

ning förelåg. Även ett sådant uttalande utgör nämligen ett klart ställningstagande till den grundläggande frågeställningen.

Wersén har hos lagutskottet påstått, att jag sökt 'göra gällande att det till nämnden översända materialet var tillräckligt för det av nämnden framställda förslaget om åläggande av sinnesundersökning'. Detta är en missuppfattning, som helt saknar stöd i mitt beslut. Vid genomgång av det material, på vilket nämndens utlåtande var grundat, fann jag det tvärtom tvivelaktigt huruvida detta material verkligen kunde anses göra det sannolikt att anledning till den påstådda misskötseln av Sellings tjänst vore sjukdom eller därmed jämfäst förhållande. Å andra sidan visade granskningen av materialet så pass många anmärkningsvärda drag hos Selling, att skäl ingalunda saknades för uppfattningen att Selling var sjuk. Huruvida detta på grundval av det föreliggande materialet kunde anses sannolikt, är en omdömesfråga, om vilken delade meningar kunna hysas, utan att det är möjligt att göra gällande att någongendera meningen är fel. Följaktligen saknades lagliga förutsättningar för ett ingripande mot nämnden för att den för sin del fann sannolikt att anledningen till den uppgivna misskötseln av Sellings tjänst var sjukdom. Min egen tveksamhet på denna punkt lät jag komma till uttryck i beslutet genom att uttala, att vilken mening man än må ha om möjligheten att draga någon säker slutsats av det till nämnden överlämnade materialet, detta i allt fall uppenbarligen innefattade stöd för nämndens uppfattning i sådan mån, att någon erinran icke kan riktas mot nämnden för dess ställningstagande.»

Utskottet fann efter att ha tagit del av tillförordnade justitieombudsmannens promemoria och av handlingarna i övrigt icke skäl att i ärendet framställa någon anmärkning mot justitie-

ombudsmannaämbetets handläggning av denna sak. Utskottet fann inte heller anledning att i sitt utlåtande göra något uttalande i detta ärende. Det är nämligen praxis att sådana anmälningar, som kommer till utskottet men inte föranleder någon åtgärd, inte redovisas i utskottets utlåtande.

Vad slutligen angår herr Heléns påtalande av att justitieombudsmannen icke tagit in detta ärende i sin ämbetsberättelse finner åtminstone jag det ganska naturligt. Det hela utmynnade ju i en skrivelse med vissa erinringar till medicinalstyrelsen, den enda myndighet, som har att utlåta sig i sådana här fall. När justitieombudsmannen annars tar in ärenden i ämbetsberättelsen, beror det nog på att andra myndigheter, som också kan komma i samma situation som den myndighet som kanske har påtalats, skall få kännedom om hur justitieombudsmannen ser på dylika ärenden. I förevarande fall är det som sagt medicinalstyrelsen ensam som har att handlägga sådana här saker. Därför har justitieombudsmannen uppenbarligen ansett att det var tillräckligt att delge medicinalstyrelsen sin uppfattning i ärendet genom en skrivelse.

Herr **HELÉN** (fp):

Herr talman! Jag har inte klandrat utskottet för att det inte redovisat en anmälan vilken som helst. Det är givet att det är utskottets egen sak att där följa eller icke följa en viss praxis. Jag har klandrat utskottet därför att det inte redovisat något eget ställningstagande i ett fall, där det bevisligen föreligger ett felaktigt beteende från JO-ämbetet.

Den anmälan som gjordes var, som utskottets ärade talesman sade, ingiven av en herr Wersén. Det är fråga om en högt aktad psykiater, som ägnat en betydande del av sin tid åt att följa denna fråga och sätta sig in i alla dess invecklade aspekter och som i sin långa inlaga

Granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning

fullkomligt har kunnat belägga att här har begåtts ett fel.

Det är enligt min mening ett bestämt fel att JO, när han efterhör på vilken grund medicinalstyrelsens rättspsykiatriska nämnd avgivit sitt utlåtande, använder en formulering som icke har något som helst stöd i lagen. Man kan inte rimligen, herr talman, anklaga en person därför att han företer mentala särdrag, och det är på den punkten som både JO:s ställningstagande och det beslut varöver han yttrat sig har sin grund. Var och en av oss här i kammaren företer såvitt jag förstår — och tack och lov för det — mentala särdrag, men ingen skulle vilja finna sig i att av den anledningen bli föremål för en sinnesundersökning. Därför får det inte tas så lättsinnigt på dessa ting att den högste vårdaren av objektiviteten i rättsvården i ett officiellt tjänsteutlåtande godtar en sådan innehållslös formulering som underlag för en bedömning av en enskild människas lämplighet resp. icke lämplighet för sin tjänst.

Som framgick av den promemoria som herr Fröding läste upp har också JO i efterhand erkänt, att här har skett en försummelse. Han beklagar indirekt att så har skett. Jag tycker det hade varit betydligt rimligare med hänsyn till den uppmärksamhet som denna fråga väckt i den allmänna opinionen att det sagts ifrån i utskottets utlåtande, att det har begåtts en felaktighet.

Jag har icke härmed tagit ställning till hela den stora och invecklade fråga som ursprungligen låg bakom rättspsykiatriska nämndens ingripande, men jag vill konstatera att det sätt på vilket den rättsvårdande myndigheten här utövat sina funktioner icke har gagnat justitieombudsmannens anseende. Jag skulle funnit det beklagligt, om det inte genom denna debatt hade klarlagts att det åtminstone finns någon som anser, att riksdagen i så fall skall kunna

påtala att en sådan försummelse har skett.

Herr FRÖDING (h):

Herr talman! Med anledning av det, som herr Helén anförde, vill jag upprepa vad jag sade förut, nämligen att utskottet efter att ha tagit del av JO:s promemoria icke har funnit någon felaktighet vara begången från JO:s sida.

Jag vill också tillägga att utskottet var enigt i sin uppfattning i denna fråga. Den omfattades sålunda även av herr Heléns egna partivänner i avdelningen, bland vilka även återfinnes herr Alexander, vars goda omdöme herr Helén väl inte vill ifrågasätta.

Vidare kan jag tillägga att även utskottets ärade ordförande — som inte var med i avdelningen, men som under hand informerades om ärendet — delade JO-avdelningens uppfattning i denna fråga.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Jag finner det beklagligt att herr Fröding gjorde detta sista uttalande, vilket innebär att första lagutskottet har sanktionerat det beteende, som JO här har gjort sig skyldig till. Det hade varit lyckligare om utskottet i detta fall icke hade sanktionerat ett beteende, som för framtiden kan visa sig vara icke hållbart.

Herr RYLANDER (fp):

Herr talman! Jag finner anledning yttra mig efter det sista herr Helén anförde, nämligen att första lagutskottet här »sanktionerat ett beteende, som JO gjort sig skyldig till». I själva verket har det blivit klart även i denna debatt, att JO:s ställföreträdare här kommit att olyckligtvis använda en formulering, som inte överensstämde med själva lagtexten. Däremot var det väl ingen tvekan om att han för sin del menade riktigt, när han frågade på sätt han gjorde. Han upptäckte ju emellertid själv felet och telefonerade till den som satt upp

Granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning

yttrandet och frågade, om detta skulle tolkas på det sätt som ombudsmannen själv hade utgått ifrån, nämligen såsom syftande på sådana mentala särdrag, som är att jämställa med sjukdom. I och för sig skulle det varit fullständigt meningslöst att till rättspsykiatriska nämnden rikta en fråga, om det fanns sannolika skäl för att vederbörande på grund av »sjukdom eller mentala särdrag» vara urståndsatt att fullgöra sin tjänst, ifall man med mentala särdrag skulle mena även sådana särdrag, som anses falla helt utanför vad som kan betecknas som sjukdom. Antag att en människa är ovanligt snillrik och vaken, någonting alldeles påfallande, att han har någon själslig förmåga, som andra människor saknar. Då är det ett mentalt särdrag hos denna människa. Men att i detta sammanhang syfta på ett sådant särdrag, det vore ju fullkomligt meningslöst. Att en människa företer sådana särdrag, som inte på något sätt kan jämställas med sjukdom, kan ju inte rimligen vara av intresse i fråga om sinnesundersökning. Därför skulle JO, om han i detta fall frågat om igen eller frågat med lagens egna ord från början, inte kunnat få ett annat svar än han nu fick. Det är under sådana förhållanden, såvitt jag kan förstå — jag har inte deltagit i ärendets avgörande i utskottet — omöjligt att rikta en anmärkning mot JO för det förbiseende, han råkat göra. Märk väl — och jag tror att jag kan ta hela kammaren till vittne på detta — att när lagutskottet och riksdagen riktar en anmärkning mot riksdagens ombudsmän är detta en ytterst allvarlig sak. Vi brukar därför inte handla så utan att ha verklig anledning därtill. Enligt min mening skulle det härvidlag vara fullkomligt omöjligt att efter vad som förekommit framställa en sådan anmärkning. Om det varit jag som suttit på JO-avdelningen och JO inte haft detta telefonsamtal skulle jag funnit det tvivelaktigt om man inte borde, om inte

rikta en anmärkning mot JO, så i allt fall beröra saken i utskottets skrivning. Låt vara att det i och för sig är orimligt att rättspsykiatriska nämnden skulle med »mentala särdrag» ha menat vad jag här nämnde, nämligen något som ligger helt utanför det sjukliga området. Jag skulle nog ändå ansett att det var tvivelaktigt om rättspsykiatriska nämnden riktigt hade fattat frågans innebörd och svarat rätt på densamma efter sitt bedömande. Men när nu kontrollfrågan gjorts i telefon tycker jag, att man inte kan framställa en dylik anmärkning. Det skulle i så fall vara en rent formell anmärkning, nämligen om det var riktigt att bara fråga docenten Lundquist, som skrivit yttrandet, eller om det inte skulle fordrats att man ringt upp alla ledamöter i rättspsykiatriska nämnden eller också skrivit till dem, så att man varit fullt säker på att det var rätt som JO fattat nämndens yttrande även för deras del. Jag tycker emellertid att detta är att gå för långt i misstroende mot den rättspsykiatriska nämnden.

Vad sedan angår rättspsykiatriska nämndens handläggning av detta ärende kan jag naturligtvis inte gå in på detta spörsmål här. Och det kunde inte heller JO göra såsom saken låg till.

Efter härmed slutad överläggning beslöt kammaren lägga utskottets anmälan till handlingarna.

§ 12

Föredrogs och lades till handlingarna första lagutskottets utlåtande nr 5, i anledning av verkställd granskning av militieombudsmannens ämbetsförvaltning.

§ 13

Föredrogs vart för sig första lagutskottets utlåtande nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 21 mars 1952 (nr 98)

Interpellation ang. åtgärder för att vid behov snabbt kunna undsätta skärgårdens befolkning i krissituationer. — Interpellation ang. åstadkommande av ett enklare och mera lättförståeligt språk i deklara-tionsblanketter

med särskilda bestämmelser om tvångs-medel i vissa brottmål; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56, såvitt propositionen avser jordbruksärenden.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 14

Interpellation ang. åtgärder för att vid behov snabbt kunna undsätta skärgårdens befolkning i krissituationer

Ordet lämnades på begäran till

Herr SVENSSON i Krokstorp (h), som yttrade:

Herr talman! De extrema förhållanden som under den pågående vintern givits prov på, har skapat många och svårlösta problem, bl. a. vid kommunikationernas uppehållande. Under det att trafiken på fastlandet i huvudsak kunnat genomföras i vanlig omfattning, har förbindelserna med skärgården lidit starkt avbräck, då den svåra isbeläggningen förhindrat vidare sjöfart. Även möjligheterna att över isen hålla kontakten med fastlandet är små, på grund av att den stora snömängden hindrat sprickor och rämnor att frysa till. Det är ofta förenat med livsfara att på detta sätt söka taga sig fram. Därtill kommer den på ostkusten allmänt förekommande packisen, vilken är ytterst svårforcerad.

Dylika förhållanden medför, förutom svårigheter med proviantersättning m. m., utomordentliga risker för av sjukdom drabbade personer, vilka är i behov av omedelbar läkarvård. En händelse, som i dagarna utspelats på Öland, har medfört att man kommit till insikt om de riskfyllda situationer som kan uppkomma. Endast tack vare utomor-

dentliga ansträngningar och uppoffrande arbete lyckades man reda upp situationen så att en sjuk människa i tid kom under behandling.

En händelse av detta slag aktualiserar behovet av snabba och säkra transportmedel, vilka kan ingripa i de svårartade lägen som uppstår.

Det är ett starkt önskemål att man i svåra situationer liknande den nu rådande vidtager åtgärder för att hjälpa öarnas befolkning i lägen då snar undsättning är av nöden påkallad. Det torde vara klart, att man genom anlåtande av helikopter eller s. k. snöovessla skulle vara i stånd att i många fall på ett effektivt sätt bispringa en nödställd öbefolkning.

Med stöd av vad ovan anförts hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få ställa följande fråga:

Vill herr statsrådet redogöra för de åtgärder som vidtagits, eller som man ämnar vidtaga, för att vid behov snabbt kunna undsätta skärgårdens befolkning i krissituationer?

Denna anhållan bordlades.

§ 15

Interpellation ang. åstadkommande av ett enklare och mera lättförståeligt språk i deklara-tionsblanketter

Herr CHRISTENSON i Malmö (fp) erhöi på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Trots ansträngningar under senare år att göra den s. k. deklara-tionsblanketten enklare måste man tyvärr konstatera, att denna ännu inte fyller de anspråk på enkelhet och lättbegriplighet, som en blankett av detta slag bör uppfylla. Språket är fortfarande tungt och kanslibetonat. I vissa fall förekommer uttryck, som visserligen kan synas självklara för den mera begränsade kretsen av experter och

Interpellation ang. rätt för kommun att bistå municipalsamhälle inom kommunen med bidrag eller lån för lösande av dess vatten- och avloppsfråga

fackmän, men som är oklara, för att inte säga obegripliga, för allmänheten. När det exempelvis begäres uppgift om »intäkt genom restitution, avkortning eller avskrivning av sådan fastighetsskatt eller i slutlig eller tillkommande skatt ingående kommunal skatt (inkl. landstings- och tingshusmedel) eller folkpensionsavgift, varför avdrag tidigare åtnjutits» skall man inte bli förvånad över om många deklaranter ställer sig undrande. Sådana uttryck som »intäkt» och »gälldränta» torde inte vara allmänt förekommande i vanligt språkbruk, och de torde kunna ersättas med de mera förståeliga uttrycken »inkomst» och »skuldränta». Inte heller uttrycket »inkomst av tjänst» torde vara fullt entydigt för alla utan leder ofta tanken till tjänstemannainkomster och liknande.

Det är klart, att det finns ekonomiska realiteter, varom uppgift begäres i självdeklarationen och som inte har annan benämning än den i blanketten brukade. I dessa fall går det kanske inte att åstadkomma ett mera lättbegripligt språk. Men i de fall där det vanliga språkbruket täcker vad som avses i självdeklarationen, borde terminologien ändras i denna riktning. Tryckta upplysningar till ledning för avgivande av självdeklarationen finns visserligen. Men även det språk som användes här borde enligt min mening kunna göras enklare. Dessa upplysningar är vidare alldeles för kortfattade. Under alla omständigheter kvarstår dock kravet på att språket i själva blanketten förenklas.

Enligt min mening borde ytterligare ansträngningar göras att förenkla språket i deklaraionsblanketten och göra det mera lättbegripligt. Ett samråd med pressmän eller reklamexpertis, som har stor erfarenhet att använda ett enkelt och lättförståeligt språk, skulle säkert ge värdefulla uppslag. Samråd borde givetvis även ske med annan språkexpertis.

Med hänvisning till det ovan anförda

får jag anhålla om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få framställa följande fråga:

Vill herr statsrådet ta initiativ i syfte att åstadkomma ett enklare och mera lättförståeligt språk i de blanketter som användes vid självdeklarationen?

Denna anhållan bordlades.

§ 16**Interpellation ang. rätt för kommun att bistå municipalsamhälle inom kommunen med bidrag eller lån för lösande av dess vatten- och avloppsfråga**

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Fru SANDSTRÖM (fp), som yttrade:

Herr talman! Redan vid 1898 års riksdag antogs ett tillägg till kommunalförordningen, som gjorde det möjligt att på landet bilda specialkommuner, municipalsamhällen, där stadsstadgorna skulle gälla. Ett sådant samhälle skulle oberoende av kommunen vårda sina angelägenheter i den mån dessa var beroende av de nämnda stadgorna. Från början av 1900-talet och fram till 1940 ökade antalet municipalsamhällen successivt men har sedan nedgått, dels på grund av att vissa samhällen inkorporerats och dels på grund av att de upplöstes. Det största antalet municipalbildningar uppvisar västkustlänen och Västerboten. Municipalsamhällena hade på sin tid stor betydelse, då det genom dessa samhällsbildningar var möjligt att ordna med gator och sanitära anordningar på ett annat sätt än om tätorten skulle varit enbart en del av den kommun, till vilken den hörde.

Utvecklingen har nu fört dithän att kommunerna dels blivit större och dels fått större resurser än förr i fråga om gemensamma anordningar, varjämte lagstiftningen bidragit till en kraftig utveckling på olika områden. Statsmak-

Interpellation ang. rätt för kommun att bistå municipalsamhälle inom kommunen med bidrag eller lån för lösande av dess vatten- och avloppsfråga

terna kan numera sägas ha den inställningen till municipalsamhällena, att man inte vill tillskapa några nya sådana och dessutom gärna ser att de befintliga successivt upplöses. Ett antal municipalsamhällen har också upplösts, men ännu finns allttjämt ett betydande antal sådana samhällen kvar. I stor utsträckning torde såväl municipalsamhällena som de kommuner, till vilka de hör, vara överens om att municipen fyller ett visst behov, och att de inte omedelbart bör avvecklas. I sådana fall torde det inte finnas anledning för statsmakterna och myndigheterna att påskynda municipens upplösning eller genom nya bestämmelser eller skärpt tolkning av befintliga bestämmelser försvåra eller omöjliggöra municipens existens.

Hittills har kommunerna i stor utsträckning hjälpt municipen både ekonomiskt och praktiskt med uppgifter, som med hänsyn till bestämmelserna egentligen åvilat municipen, men som dessa inte mäktat med. Som exempel härpå kan nämnas vatten- och avloppsanläggningar. Detta har kunnat ske i sådana fall, där en landskommuns fullmäktigebeslut inte överklagats. Så har emellertid skett i ett fall, där regeringsrättens utslag i februari 1955 blev, att kommun är *obehörig* att befatta sig med vatten- och avloppsfrågor i ett municip, som utgör särskilt hälsovårdsområde. Detta utslag har självfallet prejudicerande betydelse.

Den 1 juli 1955 trädde den nu gällande lagen om allmänna vatten- och avloppsanläggningar i kraft. Riksdagens beslut härom föränleddes av Kungl. Maj:ts proposition nr 121 till 1955 års riksdag. Propositionen hade föregåtts av en utredning, som bl. a. föreslagit att kommunala vatten- och avloppsanläggningar skulle inom municipen åvila moderkommunen. Med ordet kommun hade de sakkunniga avsett endast stad, köping och landskommun. Propositionen, som anmäldes av t.f. justitieministern,

upptar ett resonemang i fråga om en punkt i de sakkunnigas förslag, som gäller municipalsamhällena. Departementschefen säger sig icke finna tillräckliga skäl tala för att municipalsamhällena i förevarande sammanhang befrias från skyldigheten att vara huvudmän för vatten- och avloppsanläggningar. Härmed avsågs sådana municipalsamhällen, för vilka gäller byggnadslagens bestämmelser för stad.

Konsekvensen av en sådan bestämmelse blir ofelbart att vissa municipalsamhällen omedelbart måste upplösas. En sådan drastisk konsekvens hade möjligen inte avsetts, då departementschefen i detta sammanhang antyder att i de fall, där en samordning är svår att få till stånd mellan kommun och municipalsamhälle, visar detta att municipalsamhället fyller ett behov och att man bör från fall till fall söka finna den smidigaste lösningen på dessa frågor.

I det lagförslag som antogs av riksdagen, och som sedermera utkommit i form av Lag om allmänna vatten- och avloppsanläggningar, stadgas kommuns skyldighet att för visst område eller i större sammanhang ombesörja att vatten- och avloppsanläggningar kommer till stånd. Men i samma lag finns en bestämmelse om att vad därom sägs för kommun »ock skall gälla municipalsamhälle, varest byggnadslagens bestämmelser för stad äga tillämpning». I ett stort antal fall gäller dessa byggnadslagens bestämmelser för municipen. Denna paragraf måste tolkas så, att sådant municipalsamhälle är skyldigt att självt vara huvudman för vatten- och avloppsanläggningar, och att moderkommunen följaktligen *inte äger rätt* att ekonomiskt eller på annat sätt bistå municipet i dessa avseenden.

Där således både moderkommun och municip är överens om dessa frågor, får efter den nya lagens ikraftträdande moderkommunen inte befatta sig med municipets vatten- och avloppsfrågor.

Interpellation ang. rätt för kommun att bistå municipalsamhälle inom kommunen med bidrag eller lån för lösande av dess vatten- och avloppsfråga

Då municipen i de allra flesta fall inte torde kunna uttaxera så stor municipalskatt, att utgifterna för dessa gemensamma anläggningar kan täckas, återstår alltså inte något annat för municipen än att upplösas för att därigenom komma i åtnjutande av kommunens ekonomiska stöd i laglig ordning. Skulle municipet inte upplösas och medel till ifrågavarande gemensamma anläggningar inte kunna skaffas, kommer sålunda municipen i sämre ställning än de bysambhällen inom kommunen, där kommunalt stöd kan lämnas för vatten- och avloppsanläggningar. Om municipet upplöses, är kommunen under alla förhållanden skyldig att enligt lagen sörja för dessa gemensamma anordningar.

Det är i synnerhet i Norrland, som kommunerna i stor utsträckning bestri-der de municipala anordningarna av detta slag. Det kan ske exempelvis så att utöver statsbidraget lämnar kommunen ett anslag på 20 procent och de övriga 20 procenten får municipet räntefritt amortera på lång tid. Det förutsättes då att statsbidraget sättes till 60 procent. Om municipen skulle väsentligt höja sin skatt, måste detta innebära att municipalsamhällets invånare skattevägen inte bara betalar sina egna anläggningar utan även vatten- och avloppsanläggningar inom kommunen i dess helhet, en dubbelbeskattning som är klart orättvis. Inför detta alternativ återstår då intet annat än upplösning. Efter upplösningen kan moderkommunen bevilja de medel, som den nu enligt den nya lagen är förhindrad att bevilja. Ekonomiskt råder sålunda ingen egentlig skillnad, lagparagrafens enda omedelbara verkningar är att på ett drastiskt sätt tvinga municipen till upplösning. Några sakliga skäl varför moderkommunerna inte på samma sätt som hittills skulle kunna bistå municipen, som ännu i många fall fyller ett behov och har existensberättigande, finns inte såvitt man kan se. Att på

detta hårdhanta sätt utplåna stora municip kan enligt min mening varken vara motiverat eller lyckligt.

Ehuru den proposition, som låg till grund för det här nämnda riksdagsbeslutet, anmäldes av justitieministern, vill jag emellertid i detta fall vända mig till inrikesministern. Jag har mig bekant att ett par aktuella fall för närvarande är föremål för Kungl. Maj:ts prövning, fall som gäller kommuners rätt till utlåning. Frågan om municipalsamhäl- lenas vara eller icke vara i de fall, där upplösning ifrågasättes, avgöres i inrikesdepartementet. Om inrikesministern inte är av den meningen att municipen omedelbart bör upplösas, torde de här uppdragna frågeställningarna höra under hans bedömande.

Det torde vara omöjligt för Kungl. Maj:t att bevilja kommun rätt till utlåning av medel åt municip för vatten- och avloppsanläggningar, om lagen säger ifrån att sådant inte kan ske i de fall municipen lyder under byggnadslagen och det dessutom finns ett rege- ringsrättsutslag av prejudicerande karaktär, som går i enahanda riktning. Det borde emellertid finnas möjlighet att här tillskapa en övergångsbestäm- melse eller en uppmjukning av den gäl- lande bestämmelsen. Med andra kam- marens tillstånd anholder jag därför att till statsrådet och chefen för inrikesde- partementet få ställa följande fråga:

Är herr statsrådet beredd att medver- ka till att landskommun, som så önskar, får bistå municipalsamhälle inom kom- munen med bidrag eller lån för lösande av dess vatten- och avloppsfrågor?

Denna anhållan bordlades.

§ 17

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtanden och memo- rial:

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda fram-

ställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1956/57 under tolfte huvudtiteln, avseende anslagen inom civildepartementets verksamhetsområde,

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till Margareta Berglöv m. fl.,

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående frågor om befrielse från ersättningskyldighet till kronan m. m.,

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av vissa medelsbrister, redovisade såsom propriebalanser i försvarets civilförvaltnings räkenskaper,

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av vissa haverikostnader,

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av visst äldre reservationsanslag, och

nr 31, i anledning av kamrarnas remiss av två likalydande motioner, avseende bl. a. ändring av förordningen om statsbidrag till erkända arbetslöshetskassor;

första lagutskottets utlåtande nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 14 juni 1917 (nr 380) om införsel i avlöning, pension eller livränta, m. m.; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461), och

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1955 vid dess trettioåttonde sammanträde fattade beslut.

§ 18

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1956/57 under första huvudtiteln, avseende anslagen till kungl. hov- och slottsstaterna;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde; och

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde; samt

från andra lagutskottet:

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring av 6 § familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99);

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande ratifikation av en konvention mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge om social trygghet; och

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i bidragsförskottslagen den 11 juni 1943 (nr 382).

Vidare anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bevillningsutskottet nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 2 § förordningen den 12 februari 1943 (nr 44) om kupongskatt;

från första lagutskottet:

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § lagen den 4 mars 1955 (nr 86) i anledning av Sveriges anslutning till de internationella fördragen angående godsbefordran å järnväg samt angående befordran å järnväg av resande och resgodis;

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 21 december 1949 (nr 655) med särskilda bestämmelser om utskrivning från sinnessjukhus;

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 29 juni 1945 (nr 520) om återställande av viss från ockuperat land härrörande egendom, m. m.; och

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 21 mars 1952 (nr 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål; samt

från jordbruksutskottet nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition

angående befrielse i vissa fall från betalningsskyldighet till kronan.

§ 19

Anmälades, att Kungl. Maj:ts proposition nr 63, angående den tekniska skolutbildningen, och nr 64, angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag, avseende ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, m. m. tillställts kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 20

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 17.01.

In fidem
Gunnar Britth